

התנ"ך המבואר שמות

עם פירוש
הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזולץ)

שפע
למד את עמי

הוצאת קורן ירושלים

תוכן העניינים

הקדמה קצרה למהדורת 'התנ"ך המבואר'	11
טיבו של החיבור	13
מבוא לחומש שמות	16
ראשית השעבוד במצרים	19
ראשית קורותיו של משה	27
זעקת ישראל מעוררת גאולה	37
ההתגלות בסנה	37
יציאת משה ממדין למצרים	53
משה ואהרן במצרים - לפני פרעה ולפני עמם	57
השליחות המחודשת במצרים	65
המופת שקדם למכות	75
מכת דם	77
מכת צפרדע	81
מכת כינים	85
מכת ערוב	87
מכת דבר	91
מכת שחין	91
מכת ברד	93
מכת ארבה	101
מכת חושך	107
לקראת מכת בכורות ודברי סיכום	109
מצוות הקשורות ליציאת מצרים	113
מכת בכורות וגירוש ישראל ממצרים	125
הלכות שנאמרו לדורות לשמירת זכרה של יציאת מצרים	131
תחילת המסע במדבר	139
ישראל בים סוף	141
שירת הים	157
מסעות ראשונים לאחר ים סוף: מדבר שור, מרה ואילים	167
השלו והמן	171
מסה ומריבה	183
מלחמת עמלק	185

ביקור יתרו ועצתו	189
מעמד הר סיני	199
עשרת הדיברות	209
העם במעמד הר סיני	217
ציוויים נוספים	219
משפטים וחוקים	223
הבטחה ודרישה הקשורות לישיבה בארץ ולדרך אליה	263
ברית סיני	267
הציוויים על הקמת המשכן וכליו והקדשת הכהנים	275
קריאה לתרומה	
הציווי על הארון	
הציווי על השולחן	
הציווי על המנורה	
הציווי על יריעות הגג של המשכן	
הציווי על דפנות המשכן	
הציווי על מזבח העולה	
הציווי על החצר	
הציווי על הדלקת נר התמיד	
הציווי על בגדי אהרן ובניו	
הציווי על קרבנות המילואים	
הציווי על קרבן התמיד	
הציווי על מזבח הקטורת	
הציווי על מחצית השקל	
הציווי על הכיור	
הציוויים על שמן המשחה והקטורת	
העוסקים במלאכה	
הציווי על השבת	371
מעשה העגל ותוצאותיו	373
ההתגלות בנקרת הצור וחידוש הברית	395
כתיבת דברי הברית והורדתם לארץ	407
מצוות השבת	411
קריאת משה לתרומת העם	411
ביצוע המשכן, הקמתו וקידוש הכהנים	415
היענות העם	
האומנים המבצעים ושפע התרומה	
עשיית יריעות הגג של המשכן	
עשיית דפנות המשכן	
עשיית הארון	
עשיית השולחן	

עשיית המנורה	
עשיית מזבח הקטורת	
עשיית מזבח העולה והכיור	
עשיית החצר	
פקודי המשכן	
עשיית בגדי הכהונה	
סיכום והבאת המשכן אל משה	
הקמת המשכן וקידוש הכהנים	
כבוד ה' מלא את המשכן	463
הפטרת שמות	466
הפטרת וארא	482
הפטרת בא	490
הפטרת בשלח	502
הפטרת יתרו	518
הפטרת משפטים	524
הפטרת תרומה	536
הפטרת תצוה	543
הפטרת כי תשא	548
הפטרת ויקהל	560
הפטרת פקודי	568
הפטרת שבת ערב ראש חדש	576
הפטרת שבת ראש חדש	582
הפטרת פרשת שקלים	590
הפטרת פרשת זכור	596
הפטרת פרשת פרה	606
הפטרת פרשת החודש	610
מקורות והערות	619

פרשת תרומה

הציוויים ועליו הקמתו ובכליו והדמשת הבהנים

פרק כב – פרק לא מכי יא

דבר ה' המתחילים בפרשה זו וכוללים גם את כל הפרשה הבאה, פרשת צנועה, עוסקים בעיבוד הציוויים בארבעים חוקים המכונים 'פרשת צנועה' והם נאמרו בפרשת צנועה כשעמד אברהם אבינו וראובן הלוי עומד שם ביום שבו נבנה ביתו. כפי שזכרנו בפרק הקודם את מדרש רשב"י, המבנה כמיוון ירושלים והוא נבנה בצפון מערב. המבנה הוא מבנה המבולט של ארבעה קירות, והוא בנוי במתכונת ביתו של אדם. הלוחות הבית המסורים וכליו המכונים 'מיתא, מיטא, שולחן ומגורה' – קיימות מסביבות בכלי המשכן – הארון מלמעלה ואלו המיתא או המיטא, השולחן הוא בשולחן האוכל, שכן מונח עליו לחם משי, והמגורה משמשת לתאורה, כמפורט בפרק זה.

קריאת לתרומה

פרק כב פס א-ב

רשימת החומרים המיועדים לשבחן מובילה מנון מפורט – קריש וזוליס, מתכנס כל אחד מתבקש לתרום כמו פרצו ויבולחו. אי על פי שחלש מהוצאת המשכן נלקחו מכל ישראל בישות בתור פס, חל היה זה החלק המרכזי. עיקרו של המשכן בנוי על צדן סוב ורחו דיבה.

פרק כב א ו'דבר ה' אל משה לאמר, כן במלים הללו ב דבר אל בני ישראל, צוה ליהוה' ונקחו לך, בעבורי, תרומה. מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומה ולא מן החולות בנידיבות הלב.

וואת התרומה אשר תקחו מאתם. רשימת החומרים מוסתתת על תכנית הבנייה של המשכן, ולכן זוהי רשימת סגורה:

והב וקח ונתשת. אלה הן שלוש המתכות המשמשות במשכן ובמקדש. מתכות אחרות שהיו מצויות בידי ישראל במדבר' אינן ברשימה.

מן המתכות אל חושי הארזים: וקבלת צמר הצבוע באבעב שחוקים מדם חילון באחד מני החכול. כנראה עמוק וכהו יותר מן החכול.

רחבות

אינה ניתנת במפורש לה. נישוח זה מורה על ערכה של התרומה לשם ה' בלקיחתם והעשייתם חומש המתוך הווייתו.

עשוי ל' מקדש צנועה בתכנס חושי ירושלים. בניוויחו של פסוק מסכם זה, שלא נאמר

כה

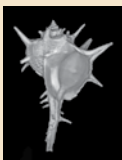
שמות

תרומה יח ודבר ידוד אל משה לאמר: דבר אלי בני ישראל: כה וקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו אותה תרומותי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם: זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת

ב וקחו לי תרומה. יחי' – לאומי: תרומה. הקדשה. ימיישו לו עניינותם נקבה. ידבנו לבו. לאון נקבה. וקחו לאון דון טוב. מיישעו נקבה. תקחו את תרומתי. חטרו כרובענו. שלם תרומות תמורתן. כןן חתת תרומת פקעו. לנגולת ענניו מהם חתונם כעו עשפכם. קחלי מקדש' וכלת פל' לנגולת. לפות. לנות מן הקדשות צבאי: וחת תרומת המשכן הכרית של חיד וחדד חתונתו. שלם עשירה קדשים המעורים בעשן קלם הנרשם ללוקחית המשכן. חן לבני הקדש שהתקדשו קדש.

ו וקבלת צמר צבוע מנין צבע ידבנו לבו. וקחו לאון דון טוב. מיישעו נקבה. תקחו את תרומתי. חטרו כרובענו. שלם תרומות תמורתן. כןן חתת תרומת פקעו. לנגולת ענניו מהם חתונם כעו עשפכם. קחלי מקדש' וכלת פל' לנגולת. לפות. לנות מן הקדשות צבאי: וחת תרומת המשכן הכרית של חיד וחדד חתונתו. שלם עשירה קדשים המעורים בעשן קלם הנרשם ללוקחית המשכן. חן לבני הקדש שהתקדשו קדש.

ארזון תר-קריש (החול המבולט)

ארזון תר-קריש (החול המבולט)

העולם

הבאת צמר צבוע מנין חתול לנגולת ביטוי מקביל לחתונת עם צבע הספוק מוחילוני. חיסא ארזון קדש-קריש, ושם מדעי: Murex (trunculus). החבלת שימשה לעשיית כדים ביום יבירה וירחיים מסיבתי. בבניי הכהונה נבדלו מלכות אחרים, כמו:

וקחו לי תרומה. יחי' – לאומי: תרומה. הקדשה. ימיישו לו עניינותם נקבה. ידבנו לבו. לאון נקבה. וקחו לאון דון טוב. מיישעו נקבה. תקחו את תרומתי. חטרו כרובענו. שלם תרומות תמורתן. כןן חתת תרומת פקעו. לנגולת ענניו מהם חתונם כעו עשפכם. קחלי מקדש' וכלת פל' לנגולת. לפות. לנות מן הקדשות צבאי: וחת תרומת המשכן הכרית של חיד וחדד חתונתו. שלם עשירה קדשים המעורים בעשן קלם הנרשם ללוקחית המשכן. חן לבני הקדש שהתקדשו קדש.

Like his edition of the Talmud, **The Steinsaltz Tanakh** is a work of monumental and prodigious brilliance that took years to complete. Fueled with a lifelong mission to make learning accessible to Jews of all backgrounds, Rabbi Steinsaltz included a treasure trove of information to make this edition of the Tanakh clear, concise, user-friendly, and above all, enticing students to delve even deeper.

Explanations on the the connection between the haftara and its relevant parasha appear at the back of each volume.

- 1 Verses with vowels and punctuation according to the Koren Tanakh, known for its textual accuracy
- 2 Rashi commentary in newly digitalized font, punctuated for easier comprehension.
- 3 Brief introductions to each section
- 4 Notes and explanations divided into conceptual units
- 5 Real-life pictures illustrate complex concepts
- 6 Scientific and sociological notes about places, nationalities, flora and fauna that are mentioned in the biblical text
- 7 Verse-by-verse elucidations written in clear, simple language to make the text as accessible as possible
- 8 Supplemental background materials, cross-references found elsewhere in Tanakh, alternative interpretations, enriching ideas from Midrash and Jewish philosophers, linguistic notes, and more.

שמות א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם אֵת יַעֲקֹב א

אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה: יִשְׁשַׁכָּר ב

זְבוּלֹן וּבְנֵימָן: דָּן וְנַפְתָּלִי גַד וְאָשֶׁר: וַיְהִי כָל־נֶפֶשׁ ד

יִצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם: ו

וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ו

פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד וַתִּמְלֵא ח

הָאָרֶץ אֹתָם: ו

וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־כ

יוֹסֵף: וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הַזֶּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצוּם ב

פרק א

חָלַף לְהוֹדִיעַךְ דְּקִתְנֵי שֶׁל יוֹסֵף, הוּא יוֹסֵף הַרְוֵעָה אֵת צֶלֶן חָבִינוּ, הוּא יוֹסֵף כְּשֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנִגְעָה מֶלֶךְ, וְעוֹמֵד בְּדָקָה:

וַיִּשְׂרְצוּ. שְׁהִיוּ יוֹלְדוֹת שֶׁשָׁה בְּכָרֶם חֲחָד: (ישעיה מ. ט)

א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. חָף עַל פִּי שְׁמֵנָחַס בְּחֵייהֶם בְּשְׁמוֹתֶם חֲזַר וּמְנָחַס בְּמִיתָתָם, לְהוֹדִיעַ חֲבָתָם שְׁנִמְסָלוּ לְכּוֹכְבֵים שְׁמוֹנִיָּחַס וּמְכַנְסֶם בְּמִסְפֵּר וּבְשְׁמוֹתֶם, שְׁנִחְמַר: "הַמּוֹנִיחַ בְּמִסְפֵּר צְבָחַס לְכָלֶם בְּשֵׁם יִקְרָח" (ישעיה מ. ט)

וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם. וְהִלַּח הוּא וּבְנָיו הָיוּ בְּכָלֶם שְׁבָעִים, וּמָה בָּח לְלַמְדָנוּ? וְכִי לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם?

ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ. רַב וְשְׁמוֹחַל, חֲד חֲמַר חָדָשׁ מְנַשׁ, וְחֲד חֲמַר שְׁנִתְחַדְשׁוּ גְזוֹרְתָנוּ: אֲשֶׁר לֹא יָדַע. עָשָׂה עַמּוֹ כְּחָלוּ לֹא יָדָעוּ:

ראשית השעבוד במצרים

פרק א

ספר שמות אינו ממשיך את ספר בראשית באופן רצוף. הוא נפתח כמעט בנקודה שבה הסתיים קודמו. מעט מן העניינים האחרונים שסופרו בספר בראשית יחזרו בתחילת ספר שמות, משום שהם רלוונטיים להמשך השתלשלות העניינים.

בפרקיו האחרונים של ספר בראשית גלתה משפחת יעקב מכנען למצרים, שבה תתרבה המשפחה ותהיה לעם. עם התחלפות השלטון במצרים תהפוך גלותם הגיאוגרפית של בני ישראל ממקומם לחיים קשים תחת שעבוד עריץ וגזרות אכזריות.

פרק א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲקֹב הַבָּאִים מִצְרַיִם, אֵת, עִם יַעֲקֹב, אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה, ג יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנֵימָן, ד דָּן וְנַפְתָּלִי, גַד וְאָשֶׁר. ה וַיְהִי כָל נֶפֶשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ, וְעַמָּם נִמְנָה גַם יוֹסֵף, שֶׁלֹּא בָּא אִתָּם מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, אֲלֵא הָיָה כָּבֵד בְּמִצְרַיִם עִם מִשְׁפַּחְתּוֹ. בְּמִיָּין הַמְדוּיק שֶׁל שִׁבְעִים נִכְלָל גַּם יַעֲקֹב עִצְמוֹ.¹

ו וַיָּמָת יוֹסֵף, כְּפִי שְׁסוּפֵר בְּפִסּוּק הָאֲחֵרוֹן בְּסִפֵּר בְּרֵאשִׁית, וְכָל אָחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב עִצְמוּ, וְשֶׁל יִלְדֵיהֶם שֶׁחֲלַקְם נוֹלְדוּ עוֹד בְּכְנַעַן. ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, הַהוֹפְכִים כֹּאֵן מִבְּנֵי שֶׁל הָאִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַין שִׁבֵּט, פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ. פּוֹעַל זֶה מֵתֵאִים יוֹתֵר לְהִתְרַבּוֹתָם שֶׁל בְּעֵלֵי חַיִּים, וְעַל כֵּן נִדְרַשׁ בּו שְׁנִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הִיוּ יוֹלְדוֹת יִלְדִים מְרֻבִּים בְּבֵת אַחַת, שֶׁלֹּא כְּדֹרְכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם.² וַיִּרְבּוּ, מִסְפָּרָם גָּדֹל וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד, נוֹכַחוֹתָם הִתְעַצְמָה. תוֹךְ זְמַן קָצֵר הִפְכוּ שִׁבְעִים נֶפֶשׁ לְשִׁבֵּט גָּדוֹל. וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם. מִן הַהִמְשָׁךְ נִרְאָה שֶׁלֹּא כּוֹלֵם יִשְׁבּוּ בְּבִידוּד מִן הַמִּצְרַיִם בְּגוֹשׁוֹן, וְהִיוּ מֵהֶם שְׁחִיו בְּשִׁכְנוֹת לְמִצְרַיִם בְּאִזּוֹרִים אַחֲרֵים.³

ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ, מְשׁוֹשֶׁלֶת חֲדָשָׁה⁴ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. מִסְתַּבֵּר שֶׁשָּׁמַע עַל דְּמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, עַל קוֹרוֹתָיו וְעַל הַמַּהֲפָכָה שֶׁחֹלַל בְּמִצְרַיִם, אֵךְ הִיָּה אֲדִישׁ לְעַנִּינּוֹ וּלְגוֹרֵל שִׁבְטוֹ.⁵ ט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֶל עַמּוֹ: הֲנֵה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצוּם מְמֹנּוּ. הַעַם הַזֶּה מִתְרַבֵּה בְּמַהֲרָתָה, וְהוּא הוֹפֵךְ לְסִכְנָה דְמוֹגְרַפִּית לְקִיּוּמָנוּ.

אינו מופיע בממצאים הארכיאולוגיים וההיסטוריים לפני המאה ה-13 לפנה"ס, ולפניה לא ידועים פרעונים בשם הזה.

מצרים בכל ההיסטוריה, והיו לו מפעלי בנייה רבים וביניהם העיר פר-רעמסס (בית רעמסס) במצרים התחתונה. השם רעמסס

פרעוני השושלת ה-18 במצרים, או רעמסס השני מהשושלת ה-19 (1290-1224 לפנה"ס), שהיה המלך הגדול בין פרעוני

מֶלֶךְ־חֲדָשׁ אין ודאות לגבי זהותו של פרעה ששלט במצרים בעת השעבוד – תחותמס השלישי (1479-1426 לפנה"ס), מגדולי

מִמֶּנּוּ: הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ: וַיִּשְׂימוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרָעָה אֶת־פְּתָם וְאֶת־דַּעַמְסִים: וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפָּנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְךָ: וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבַלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת־כָּל־

י הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ, עלינו למצוא דרך להגביל את התרבותו פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה, אם תפרוץ מִלְחָמָה בגבולנו הצפוני, וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. בני ישראל יעזבו את ארצנו, וכך יידלדל כוח העבודה במצרים.⁶ אפשרות פרשנית אחרת – פרעה אומר בלשון נקייה: כשעם זה יצטרף לאויבינו, אנחנו נעלה, כלומר נסולק, מן הארץ.⁷

א על כן – וַיִּשְׂימוּ המצרים עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים, מס עובד לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. במשטר הריכוזי שרווח במצרים המלך הוא שקבע הכול. פרעה העמיד ממונים וגייס עברים רבים לעבודות ציבוריות לטובת מצרים. הוא קיווה כי החיים הקשים יגרמו להתמעטותם של בני ישראל ולשבירת רוחם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת, ערי אוצרות, ערים שנועדו לשמש מחסנים מלכותיים לַפְּרָעָה – אֶת העיר פְּתָם וְאֶת העיר רַעַמְסֵס. יב וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ – כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ. אף על פי שחיייהם היו קשים יותר, מספרם הלך וגדל. כיוון שישראל לא הסתגרו בתחום מושב מוגבל, המצרים צפו בהתרבותם – וַיִּקְצֹוּ, המצרים חשו מיאוס מִפָּנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ההתרבות שהמצרים ביקשו לדכא בהטלת מס השעבוד, רק גדלה. המצרים רצו אפוא להרחיב ולהעמיק את הקושי. יג וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְךָ, בעבודה קשה השוברת את העובדים. ייתכן שכדי לשבר את רוחם לא סופקו להם האמצעים הטכנולוגיים שכבר היו בשימוש במצרים באותה עת. יד וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבַלְבָּנִים. את הבניינים המונומנטליים של מצרים בנו מאבן

יז הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ. כל הִבֵּה לְשׁוֹן הַכְנֵה וְהִזְמִינָה לְדַבֵּר הוּא, הַכְנֵה עֲנִימָה לְכַךְ: נִתְחַכְמָה לוֹ. לְעַם, נִתְחַכְּסָה מִה לַעֲשׂוֹת לוֹ. וְדַבְּרֵינוּ דְרָשׁוּ, נִתְחַכְּסָה לְמוֹשֵׁי עַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מְוֹנֵס בְּמִים, שֶׁכָּבֵד נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִבְיֹא מִכּוֹל לְעוֹלָם: וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. עַל פְּרִיחוֹ וְדַבְּרֵינוּ דְרָשׁוּ, פִּאֲדָם שֶׁמְקַלְל עֲנָמוּ וְתוֹלָה קָלְלָתוֹ בְּחִבְרוֹ, וְהָכִי הוּא פִּאֲלוֹ פְּתָם: וְעָלֵינוּ מִן הָאָרֶץ וְהִם יִירָשׁוּהָ:

יח עָלָיו. עַל הָעַם: מַסִּים. לְשׁוֹן מַס, שָׂרִים שֶׁגֹּבֵין מֵהֶם הַמַּס. וּמָהוּ הַמַּס? שְׂיָבְנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרָעָה: לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. שֶׁל מְנַרְסִים: עָרֵי מִסְכָּנוֹת. פְּתָם גִּימָטוּ. וְכֵן: "לֶךְ בֵּחַ חַל הַסִּכָּן הַזֶּה"

יט בְּפִרְךָ. פְּעֻלָּה קָשָׁה הַמְּפַרְקֶת וּמְשַׁפְּרֶת חַיֵּי הַגּוֹי:

פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ גם אם עם גדול זור זה אינו נלחם בעמו באותה עת, מלך מצרים חשש שבעתיד הוא יוכל בנקל להפוך לגיס חמישי. בשל מספרם העצום של בני ישראל הוא ראה צורך לרסנם. המלך לא בטח בהם למרות שגרו במצרים שנים רבות. אפשר לראות בחשדנות שמגלה המלך כלפי נאמנותם של ישראל עוד קודם שהפכו לעם ממשי, את התיעוד הראשון לאנטישמיות. זישימו עליו שרי מסים' לא ברור כיצד החל שעבודם של בני ישראל. שלטונו של פרעה היה מוחלט, ובאופן רשמי כל תושבי מצרים היו עבדיו הודות ליוסף. הרחבות כיוון שכך, גם העברים נחשבו עבדי פרעה, ובתור זרים קל היה יותר לשעבדם בפועל. תחילה השתמש בהם פרעה ככוח עבודה זול אף על פי שלא היה זקוק בהכרח לעבודתם. כבר באותה עת היתה מצרים מדינה מפותחת. היו בה ערים ובניינים לרוב, מעבר למונומנטים או למבני הזיכרון המוכרים מן החפירות הארכיאולוגיות ומן התעודות. כמדינה המצויה בתנופת פיתוח מתמדת, שימשה הבנייה תירוץ משכנע והזדמנות הולמת לשעבודו של העם הזה, גם אם לא היה צורך מיוחד בכמות גדולה של פועלים חדשים.

עשיית לבנים
ציור קיר מקבר
תחומט
השלישי מעמק
המלכים לוקסור,
המאה ה-15
לפנה"ס

עֲבַדְתֶּם אֲשֶׁר-עֲבַדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם^{טו}
 לְמִילֵדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֵחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם
 הַשְּׁנִית פּוּעָה: וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֵּךְ אֶת-הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתָן^{טז}
 עַל-הָאֲבָנִים אֲסֹבֵן הוּא וְהִמַּתָּן אֹתוֹ וְאִם-בַּת
 הוּא וַחַיָּה: וּתִירָאֵן הַמִּילֵדֹת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא
 עֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶינן אֶת-

טו לְמִילֵדֹת. הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, חָלַף שֵׁם לְשׁוֹן קַל וְיֵשׁ לְשׁוֹן כְּבֵד, כְּמוֹ: שׂוֹכֵר וּמְשַׁכֵּר, דוֹכֵר וּמְדַכֵּה, כֶּךָ מוֹלֵד וּמְיֹלֵד: שִׁפְרָה. יוֹכְבֵד, עַל שֵׁם שְׂמֵשֶׁפֶרֶת חַת הַנֹּלֵד: פּוּעָה. מְרִיס, שְׂפוּעָה וּמְדַפְרֵת וְהוֹנָה לְיֹלֵד כְּדֶרֶךְ הַנְּשִׂים הַמְּפִיסוֹת תַּנְנוּק הַכּוֹכָה. "פּוּעָה" – לְשׁוֹן נַעֲקָה, כְּמוֹ: "פִּיּוֹלְקָה חֶפְעָה" (שַׁעֲיָה מִג, יד).

טז בְּיַלְדֵּךְ. כְּמוֹ פְּהוּלֵי־כֶךָ: עַל הָאֲבָנִים. מוֹשֵׁב הַחֶפְזָה הַיּוֹלְדָת, וּבְמִקּוֹם חֶחֶר קוֹרְהוּ: מְשַׁבֵּר (סֵם לו, א), וְכְמוֹהוּ: "עֲנָה מְלַחֲכָה עַל הָאֲבָנִים" (יִרְמְיָה יח, א) – מוֹשֵׁב כְּלֵי חֲמֻנְיָת יוֹזֵר חֶקֶשׁ: אִם בֶּן הוּא וְגו'.

לא הָיָה מְקַפֵּיד חָלַף עַל הַזְּכָרִים, שְׂחֻמְרוֹ לוֹ חֲטָטְגִּנְיָו שְׁעֵתֵירוֹת לִילֵד בֶּן הַמְּנֹשֵׁעַ חוֹתֵם: וַחַיָּה. וַתַּחֲיָה:

יז וַתַּחֲיֶינן אֶת הַיְלָדִים. מִסְּפָקוֹת לְהֵם מְזוּן. תַּקְּזוֹס הַדְּחָשׁוֹן "וְקִימָח" וְהַשְּׁנִי (בַּפְּסוּק הַבֵּי) "וְקִימָתְנן". לְפִי שְׁלֵשׁוֹן עֵבֶד לְנִקְבוֹת רַבּוֹת, תַּנְה זֹו וְכִיּוֹעַל פֶּה מְשַׁמְשֵׁת לְשׁוֹן פְּעַלְוֹ וּלְשׁוֹן פְּעַלְתָּן, כְּגוֹן: "וַתַּחֲמִרְךָן אִישׁ מְצָרִי" (לֵהֲלֹךְ ב, יט) לְשׁוֹן עֵבֶד, כְּמוֹ "וַיַּחֲמְרוּ לְזֹכְרִים. "וַתַּדְּבַרְנָה בְּפִיכֶם" (יִרְמְיָה מ, כח) לְשׁוֹן דְּבַרְתֶּם כְּמוֹ "וַתַּדְּבַרוּ לְזֹכְרִים. וְכֵן: "וַתַּחֲלִלְנָה חֲרִי חַל עֲמִי" (יִחְזַקְיָהוּ ג, יט) לְשׁוֹן עֵבֶד, חֲלַלְתָּן, כְּמוֹ "וַתַּחֲלִלוּ לְזֹכְרִים:

מאוחר יותר, בתקופת המשנה, מופיע הביטוי 'משבר של חיה' (כלים כגד), שהוא כיסא היולדת שהמושב שלו קצר במיוחד, או שיש במרכזו חלל המאפשר למיילדת לסייע ליולדת בשעת יציאת הוולד.

שפתקידן ליילד ולטפל ביולדות ובוולדותיהן (סוטה יא ע"ב; רש"י וראב"ע על אתר). אולם היו שפירשו ביטוי זה כמיילדות מצריות שיילדו את העבריות. הסבר זה אינו תואם כל כך את שמותיהן בעלי הצליל העברי, (ראו ר"י בכור שור וכלי יקר), אם כי אין בשמותיהם כדי להוכיח באופן מובהק את עבריותן. השמות שפרה ופועה מופיעים בתעודות

האֲבָנִים מתעודות מצריות ובבליות עולה כי בעת העתיקה נשים ילדו תוך כדי ישיבה על מושב של שתי אבנים או לבנים גדולות שסיפקו להן תמיכה. בממצא הארכיאולוגי מנדגרה שבמצרים העליונה מצויר כיסא מיוחד ללידה.

המיילדות העבריות שפרה ופועה לא היו המיילדות היחידות. הרי אין די בשתי מיילדות לילד את נשיו של עם המונה מאות ואלפי אנשים (ראב"ע). נראה ששתי הנשים הללו היו מעין מנהיגות האיגוד המקצועי של המיילדות. פרעה פנה אליהן בהיותן המיילדות הראשיות של העברים. רוב המפרשים הבינו שמשמעות הביטוי המְיֹלֵדֹת הָעִבְרִית הוא הנשים העבריות

שנחצבה בעיקר בדרומה, ואת הבניינים השימושיים והפשוטים, בין שהיו בתי מגורים ובין שהיו מחסנים גדולים, בנו מלבנים, שכן במצרים יש די אדמה מתאימה ליצירתן. ומעבר לעבודות הבנייה שעשו ישירות לצורכי המלך, עבדו בכל עבדה בשדה, בשדותיה של הממלכה ובשדות הפרטיים כדי לספק מזון לעצמם או לאחרים, את, עם כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך. ההדגשה החוזרת על העבודה המפרכת עשויה לרמוז ללחץ הזמן שנכפה עליהם או לכפיית עבודה שאינה מתאימה לכוחם או לכשרונם של העובדים, לשם שבירת גופם ורוחם.⁸

גם עבודת הפרך ומירור החיים לא פתרה את בעיית ריבויים של העברים. טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵדֹת הָעִבְרִית, האחראיות על מעשה היילוד, אֲשֶׁר שֵׁם הָאֵחָת שִׁפְרָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוּעָה. שמותיהן נזכרים כאן כי יתברר שהן לא היו רק כלים ביד פרעה, אלא היתה להן אישיות ודעה משלהן. טז וַיֹּאמֶר: בְּיַלְדֵּךְ אֶת הָעִבְרִיּוֹת, וּרְאִיתָן עַל הָאֲבָנִים, מושב האשה היולדת – אִם מתברר לכן שהיילוד בן הוא – וְהִמַּתָּן אֹתוֹ, הרגו אותו, וְאִם בַּת הִיא – וַחַיָּה, אפשרו לה להמשיך לחיות. פרעה הניח שללא בנים עבריים בנות ישראל ייטעמו במצרים, וישראל יחדלו לשמור על קיומם כעם לעצמו.

יז וַתִּירָאֵן הַמִּילֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים, וְעַל כֵּן לֹא עֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם, ובמקום למלא אחר פקודת המלך – וַתַּחֲיֶינן אֶת הַיְלָדִים.

שמיות (מאוגרית ומספירה שבסוריה): 'פעת' נזכר בתעודות מאוגרית (עלילות אקהת) כשם שמי שפירושו ילדה או נערה, ו'שפרה' מופיע בתעודה בארמית מספירה ובתעודה מצרית מהמאה ה-16 לפנה"ס כשם שפחה ממוצא שמי.

'האבנים' הם הכלי שעליו הקדר מייצר כלי חרס באמצעות גלגל (ירמיה יח, ג), אולם המושג משמש גם לציון מקום כריעתה של האשה היולדת שהיה עשוי שתי אבנים. השם משמש בשתי המשמעויות הללו, משום שדומה ישיבתו המפושקת של הקדר על האבניים לישיבתה של היולדת, (ראו סוטה יא ע"ב), ואולי גם משום שבשני המקרים האבניים הם מקום של 'בנייה'. גם בדברי ירמיהו הנביא

נמצא קשר בין יצירת הוולד ויצירת כלי חרס (ירמיה יח, א-ו). ולהבדיל, נמצא קשר כזה גם בציונים שנמצאו במצרים העתיקה.

אם בן הוא והמתן אתו' נראה שבשלב זה פרעה לא היה מסוגל או לא היה מעוניין לפרסם ברבים את גזרת המתת הילדים. על כן הסתפק בהוראה על פה למיילדות לעשות זאת. (ראו ראב"ע). פרעה פנה אליהן, מאחר שהניח שכיוון שהן הראשונות הרואות את התינוקות, יהיה להן קל לבצע את זממו. גם מתשובתן של המיילדות עולה בבירור, שפרעה נמנע מלצוות במפורש על המיילדות להרוג תינוקות בפומבי, אלא ביקש לגרום להמתתם בסתר (על פי ר"י בכור שור ועקדת יצחק).

שני

הַיְלָדִים: וַיִּקְרָא מֶלֶךְ-מִצְרַיִם לַמֵּלֶכֶת וַיֹּאמֶר
 לָהֶן מִדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וּתְחַיִּינַן אֶת-הַיְלָדִים:
 וּתְאִמְרֵן הַמֵּלֶכֶת אֶל-פַּרְעֹה כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמִּצְרַיִת
 הָעִבְרִיֹת בְּיַחְיֹת הֵנָּה בְּטָרִם תָּבֹוא אֵלֶיָּן הַמֵּלֶכֶת
 וַיֵּלְדוּ: וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לַמֵּלֶכֶת וַיַּרְבֵּה הָעַם וַיַּעֲצֵמוּ
 מְאֹד: וַיְהִי כִּי-יֵרְאוּ הַמֵּלֶכֶת אֶת-הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ
 לָהֶם בְּתַיִם: וַיֵּצֵא פַרְעֹה לְכָל-עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל-הַבֶּן
 הַיְלֹוד הַיְאֹרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל-הַבֵּת תַּחְיִין:

יטו | כי חיות הנה. פקיוחות פמילדות, תרגום מילדות חיתח: וקפתינו דרשא, הדי הן משולות פחיות השדה שחינו עריכות מילדת: גור חרקה (בראשית מט, טו), וזחב יטרך (ס, טו), פכור סורו (דברים לו, יז), חילה שלחה (בראשית מט, כח), ומי שלח נכתב בו, הדי הפתח פוללן: מה אמר לביח (יחזקאל יט, ב).

העם (להלן פסוק כ) - רבה העם; ויגל יהודה (מלכים ב, כח, כח) - גלה יהודה; ויפן פה וכה (להלן ב, יב) - פנה לכחן ולכחן. ואל תשיבני: ויך, וישב, ויך, ויך, וכי שחינו מגורתן של חלו, שהי היו"ד יסוד פה: ירד, יעל, ילך, ישב, היו"ד אות שלשית בו: ויטב אלהים למילדת. מהו הפועל? ויעש להם בתים - פתח פה ולויה ומלכות, שקרוין פתים: "לכנות חת פית ה' וחת פית הפלך" (מלכים ח, ט, ח), פהנה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, פדחיתח פמסכת סוטה (דף יח ע"ב).

כ-כא | ויטב. היטיב להן. וזה חלוק פתנה שסודה שתי חותיות ונתן לה וי"ו וי"ד פדאשה, פשהיא פחה לדבר לשון ויפעיל היא נקד חת היו"ד פניכי שהיא קמן קטן, פגון: ויטב חלהים למילדת: וירב פבת יהודה (חייב ב, ה), הרבה פחניה; וכן ויגל השחרית (דברי הימים ב, לו, ט) דנבחרחך, הגלה חת השחרית: ויפן ויב אל ויב (סופטים טו, ד) - הפנה הזכות זו לזו. כל חלו לשון הפעיל חת חחרים. וכשהוא מדבר פלשון ויפעיל הוא נקד היו"ד פחירק, פגון: ויטב פעינו (ויקרא י, כ) - לשון הוטב; וכן וירב

כב | לכל עמו. חף עליהם גור. יוס שנוכל משה חמרו לו חטטנונו: היום וזל וזין חנו יודעים חס מממרים חס מישחאל, וזחין חנו פסופו ללקוח פמים, לפיכך גור חותו היום חף על הממרים, שפאמר: "כל הבן הילוד" ולא נחמר הילוד לעברים: והס לח היו יודעים פסופו ללקוח על מי מדיקה:

הן לא רק יילדו אותם, אלא אף טיפלו בילדים שהיו נתונים בסכנה.⁹ ויקרא מלך מצרים למילדת, ויאמר להן: מדוע עשיתן הדבר הזה, ותחיין את הילדים? לא דווח לי שהילדים מתים בהמוניהם, ומכאן שלא מילאתן את פקודתי.

המילדות לא יכלו לטעון כנגד המלך שפקודתו אינה מוסרית או אינה חוקית. יש בשל מעמדו הרם הן נקטו תירוץ - ותאמרן המילדת אל פרעה: כי לא כנשים המצריות העבריות, הנשים העבריות שונות מן הנשים המצריות המופרות לך - כי חיות הנה. הן מלאות חיוניות. הנשים המצריות מפונקות וחלושות, ולכן פעמים רבות הן עייפות ואינן מצויות בהכרה מלאה בעת הלידה. לעומתן, הנשים העבריות ערניות ופעילות, ובטרים תבוא אלן המילדת - וילדו, ועל כן איננו יכולות לעשות דבר. הולדות מגיעים לידינו רק לאחר שאמותיהם ראו אותם.

ב במצרים המלך לא היה רק שליט בלתי מוגבל, אלא נחשב בעיני עמו כאל או כחצי אל אפילו בחייו. על כן הסירוב לציית להוראתו היה חריג ביותר. כשכר על אומץ לבן - ויטב אלהים למילדת. וירב העם ויעצמו מאד. מספרם של הילדים לא התמעט, ולא זו בלבד - הוא גדל עוד ועוד. כא ויהי כי יראו המילדת את האלהים - ויעש להם בתים. משפחותיהן הפכו למשפחות גדולות, נכבדות ומיוחסות.¹⁰

כב כיוון שפרעה לא הצליח לעשות את מה שביקש באמצעות המילדות - ויצו פרעה ישירות לכל עמו לאמר: כל הבן הילוד לעברים - היארה תשליכהו, וכל הבת תחיין. בין שהדבר הוסדר ומוסד בבירוקרטיה המצרית, ובין שההוראה הופנתה לכל המוצא ילד קטן בין העברים - כל תינוק עברי נדון להטבעה מיידית ביאור.

זיצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו גם פקודה זו לא היתה בגדר הוראה רשמית המתירה את דמם של ילדי העברים במצרים, ולא נוסחה כפקודת הרחבות הריגה ישירה (רמב"ן).

הרחבות ויעש להם בתים' בהשראת פסוק זה זיהו חכמים את המילדות עם נשים ידועות: יוכבד - אמו של משה, ומרים - אחותו

וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת־בֵּת־לוֹי: וַתְּהֵרָה הָאִשָּׁה בֶּן וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו וַתִּקְחֶהּ לֹו תַבַּת גָּמָא וַתַּחְמְרָה בַּחֹמֶר וּבִזְפַּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שַׁפַּת הַיָּאֹר: וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לוֹ: וַתֵּרָד בַּת־פְּרַעִיהָ לְרַחֵץ עַל־הַיָּאֹר וַנִּעְרַתֶּיהָ הַלֵּכַת עַל־יַד הַיָּאֹר וַתֵּרָא אֶת־הַתְּבָהּ

פרק ב
א | וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי. פְּרָעִי הָיָה מִמֶּנֶה מִפְּנֵי אֲזַרְת פְּרַעִיהָ וְהַחֲזִיקָה וְעָשָׂה בָּהּ לְקוֹחִין שָׁנִים. וְאֵף הָיָה נְהַפְכָה לְהִיּוֹת נַעֲרָה. וּבֵת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְתָה; שְׁנוֹלָה בְּבוּחֹס לְמַנְרִים בֵּין הַחֹמּוֹת, וּמֵאֲתִים וְנַעֲרָה נִשְׁתַּהוּ: אִם, וְכִשְׂעֵאֻ: הָיָה מֵשָׁה בֶן שְׁמֹנִים שָׁנָה - כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בֵּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרָא חוֹתְהָ 'בֵּת לְוִי':
ב | כִּי טוֹב הוּא. כְּשֶׁנּוֹלַד נִתְמַלֵּחַ הַבַּיִת כְּלוֹ חוֹרָה:
ג | וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו. שְׁמֹנֶה לָּהּ

הַמַּנְרִים מִיּוֹם שֶׁהִחְזִיקָה, וְהָיָה יֹלְדָתוֹ לְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהַיּוֹלְדָת לְשַׁבְּעָה יוֹלְדָת לְמִקְטָעֶיהָ, וְהָיָה בְּדָקוֹ חֲחִיקָה לְסוּף תִּשְׁעָה: גָּמָא. גְּמִי בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וְכַלְעָ וְיֹנִקָּה, וְדָבָר כֵּן הוּא וְעוֹמֵד בְּפִנֵי כֵּן וּבְפִנֵי קִשָּׁה: בַּחֹמֶר וּבִזְפַּת. זְפַת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפִנִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרִיחַ חוֹתְנָה צְדִיקָה לִיּוֹן רַע עַל זְפַת: וַתִּשֶׂם בְּסוּף. הוּא לְשׁוֹן חָגַס, רוֹשִׁי"ל בְּלַעַץ, וְדוּמָה לוֹ: "קִנְיָה וְסוּף קַמְלֹו" (ישעיה י"ג, ו').
ה | לְרַחֵץ עַל הַיָּאֹר. סָרַס הַמִּקְרָא וּפְרַעִיהָ, וַתֵּרָד בַּת פְּרַעִיהָ עַל הַיָּאֹר לְרַחֵץ בּוֹ: עַל יַד הַיָּאֹר. אֲחֵץ הַיָּאֹר, כִּמּוֹ: "רָחַץ חֲלָקֶת יוֹאֵב חָל יָדִי" (שמואל

גומא

ראשית קורותיו של משה

פרק ב פס' א-כב

על רקע הידרדרות מצבם של ישראל עד כדי גזרת הריגת בניהם, מתאר הכתוב את קורותיו של מי שעתיד להושיעם.

הולדתו של משה נעוצה בבחירה בהולדה ובחיים חרף הנסיבות הקשות. באופן פרדוכסלי מי שיגאל את ישראל ממצרים יגדל בביתו של מי שביקש לגזור עליהם כליה. את כוחו להושיע את אחיו הנאנקים בסבלותיהם אולי ישאב הן מן הביוגרפיה שלו - מן העובדה שהוא עצמו גדל כבן חורין,¹¹ והן מתכונתו האישית - אדם שלבו פתוח ורגיש כלפי הנאנקים בסבלותיהם.

פרק ב א | וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי, מִשְׁבַּט לְוִי, וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי, בֵּת רֹאשׁ הַשְּׁבֵט. ב | וַתְּהֵרָה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן. וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא. כְּבָר עִם לִידָתוֹ נֵרָאָה הַיֶּלֶד מִיּוֹחַד אוֹ מוֹשֶׁלֶם.¹² וַתִּצְפְּנֶהוּ, אִמּוֹ הַסְּתִירָה אוֹתוֹ בַּעֲקֻבוֹת הַגְּזֵרָה עַל הַבְּנִים שְׁלֹשָׁה יָרְחִים, חוֹדְשִׁים.¹³ מִשְׁעֵבֶר זָמַן וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינֹו, לְהַחֲבִיאֹו, מִשׁוּם שֶׁכִּשְׁגָּדַל קוֹלוֹ הַתְּחַזֵּק וְהָיָה עֵלּוּל לְהַסְגִּירוֹ בְּאוֹזְנֵי סוּכְנֵי הַמֶּלֶךְ אוֹ בְּאוֹזְנֵי מַלְשִׁינִים אַחֵרִים, וְעַל כֵּן נִשְׁקַפָּה לוֹ סַכְנַת חַיִּים. כִּיוּן שֶׁהָאִשָּׁה לֹא נִכְנַעָה לְגִזְרָה, הָיָה עוֹשֶׂתָה מַעֲשֵׂה חֲרִיג וּמוֹרַכָּב - וַתִּקְחֶהּ לֹו תַבַּת גָּמָא, תִּיבָה הַעֲשׂוּיָה מִקְלִיעֹתַם שֶׁל קָנִים הַצּוֹמְחִים בִּיאֹור. וְלִשְׁם אִיטוּמָה מִמִּים - וַתַּחְמְרָה בַּחֹמֶר וּבִזְפַּת. צִיפְתָּהּ אוֹתָהּ בַּפְּנִים בַּחֹמֶר וּבְחוּץ בְּזַפַּת,¹³ וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד. וַתִּשֶׂם בְּסוּף, בֵּין קִנְיַת הַסּוּף הַגְּדוּלִים עַל שַׁפַּת הַיָּאֹר.

ד | וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ הַגְּדוּלָּה, שֶׁהִיָּתָה צַעִירָה מְאוֹד.¹⁴ מֵרַחֵק, לְדַעָה מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ. הִיא לֹא יָכְלָה לַעֲשׂוֹת דְּבָר כִּנְגַד הַגְּזֵרָה, אֲךָ הִיא עֻקְבָה כְּדִי לְדַעַת מַה יִּקְרָה לִילְד. אוֹלַי מִפְּנֵי יִיחּוּדוֹ שֶׁל הַתֵּינוֹק הַזֶּה צִיפּוֹ מִמֶּנּוּ לְגִדּוּלוֹת, וְהִיא בִּיקְשָׁה לְרֹאוֹת אִם הַצִּיפּוּת יִתְמַמְשׁוּ.

ה | בְּאוֹתוֹ זָמַן - וַתֵּרָד בַּת פְּרַעִיהָ מֵאַרְמוֹנָהּ, לְרַחֵץ עַל הַיָּאֹר, וַנִּעְרַתֶּיהָ, מִשְׁרַתוֹתֶיהָ הַלֵּכַת עַל יַד הַיָּאֹר לְרַחֵץ בְּמִימָיו, אוֹ לְלוֹוֹת וּלְשַׂרְת אֶת בֵּת הַמֶּלֶךְ. וַתֵּרָא בֵּת פְּרַעִיהָ אֶת הַתְּבָהּ בְּתוֹךְ הַסּוּף. הַמֵּרָאָה הִיָּה

זוֹלָךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי וַתְּהֵרָה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְרֹאשׁ הַשְּׁבֵט - עִמָּרָם שֶׁנִּשְׂאָה אֶת דּוֹדָתוֹ, וְכַבֵּד. לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה נִאֶסֶר זִיוּוג כַּזֶּה.

כִּיוּן שֶׁהַכְּתוּב מְמוֹקֵד בְּלִידַת מֹשֶׁה, לֹא נִזְכָּרִים בּוֹ שְׁנֵי הַיְלָדִים שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶם קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, (כְּפִי שִׁיתְבָּרַר לְהַלְכוֹ ו,כ). רְאוּ רַאב"ע).

גָּמָא (שֵׁם מְדַעִי: Cyperus papyrus), מִין קָנָה הַגְּדוֹל בְּנֵהֲרוֹת. גּוֹבְהוֹ מְגִיעַ עַד 4-5 מִין מְטָרִים. הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ לְקַלִּיעַת סִלִּים, לְהַכְנֵת מַחְצֻלוֹת, חֲבָלִים וְסַנְדָּלִים וְלִבְנִיַת סִירוֹת.

בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמֹתָהּ וַתִּקְחָהּ: וַתִּפְתַּח^ו
 וַתִּרְאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה נֶעֶר בִּכְהָ וַתַּחְמַל עָלָיו
 וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵי הָעִבְרִים זֶה: וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בֵּת־^א
 פְּרַעֲהַ הָאֵלֶךְ וַקְרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִן הָעִבְרִית
 וַתִּינַק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד: וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת־פְּרַעֲהַ לְכִי^ב
 וַתֵּלֶךְ הָעֲלֹמָה וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד: וַתֹּאמֶר לָהּ^ב
 בֵּת־פְּרַעֲהַ הַיְלִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינְקָהוּ לִי וְאָנֹכִי
 אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְקָהוּ: וַיִּגְדַּל^ג

^א י"ה ב', והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו, ורבותינו חמרו, "הלכת" לשון מיתה, הולכות למות לפי שמחו פה, והפנינו מסיעו, פי למה לנו לכתוב: "ונערתיך הלכת"? את אמתה. חת שפחתה, ורבותינו דרשו לשון יד, חבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו להקד 'חמתי' מ"ס דגושה, והם דרשו "חת חמתי" - חתינה, ונשתדדה חמתי חמות הקדשה.

^ב הילד, זהו פשוטו, ומדרשו, שפחתה עמו שכינה: והנה נער בכה. קולו פנער: מן העברית. שהחזיקתו על מנריות הקדשה לניק ולח ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה.

^ג ותלך העלמה. הלכה פזריות ועלמות פעלם.

^ד היליכני, נתנבחה ולא ידעה מה נתנבחה, הי שליכני.

^ה ותפתח ויראהו. חת מי רחתי? חת

חריג, ועל כן - וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמֹתָהּ, המשרתת שלה,¹⁵ וַתִּקְחָהּ - את התיבה. ^ו וַתִּפְתַּח בַּת פְּרַעֲהַ את התיבה וַתִּרְאֶהוּ אֶת הַיֶּלֶד שבתיה, וְהִנֵּה נֶעֶר, בן קטן¹⁶ בְּכַה, משום שהיה רעב או מסיבה אחרת. וַתַּחְמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר: מִי־לִדֵי הָעִבְרִים זֶה. אולי שיערה כי אשה מצרית לא היתה משאירה תינוק במקום כזה, ואולי זיהתה שהוא עברי בשל תווי פניו או צבע עורו.

^ז מן הסתם נוצרה מהומה סביב התינוק. אחותו, שעמדה עד כה מרחוק, ראתה את התקהלות הבנות סביב התיבה, והתקרבה אליהן. וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל בֵּת פְּרַעֲהַ: הָאֵלֶךְ וַקְרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִן הָעִבְרִית, וַתִּינַק לָךְ אֶת הַיֶּלֶד? כנראה בת פרעה החזיקה את הילד על ידיה, אך לא יכלה להשתיק את בכיו. הוא היה קטן מכדי להזיננו באוכל, והיא לא יכלה להיניק אותו. אם רצתה להשאיר עמה את הילד, הרי היתה צריכה למצוא מינקת. אחותו הציעה מינקת עבריה, לאו דווקא משום שהילד עברי, אלא משום שהעבריות הן כוח עבודה זול, במיוחד לאור העובדה שהרבה ילודים הומתו על ידי המצרים, ועל כן בוודאי ישמחו בעבודה זו.

^ח בַּת פְּרַעֲהַ הִיטָה אַדִּישָׁה לְזֵהוּתָהּ שֶׁל הַמִּינְקַת - וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פְּרַעֲהַ: לְכִי.

וַתֵּלֶךְ הָעֲלֹמָה הַצַּעִירָה, שגם אם מזהים אותה עם מרים, לא ידוע ההפרש המדויק בין גילה לבין גיליהם של אחיה. וַתִּקְרָא אֶת אִם הַיֶּלֶד. המעשה המתבקש מכל הבחינות, שכן אמו עכשיו מסוגלת להיניק, ובת פרעה אינה מכירה אותה.

^ט וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פְּרַעֲהַ: הַיְלִיכִי, הוליכני, קחי את הַיֶּלֶד הַזֶּה, וְהִינְקָהוּ לִי, וְאָנֹכִי אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ. אם הילד קיבלה אותו לידיה, כילד שבת פרעה מעוניינת בו - וכך היה מוגן מגזרת פרעה. היא תטפל בו כמו קודם לכן, ואף תקבל שכר הנקה. וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְקָהוּ.

אוחה, בלא קשר למוצאו, והיא חשה כאילו נשלח אליה התינוק משמים באופן מכוון. בְּנֵי בְּתִיָּה בַּת פְּרַעֲהַ מפורטים בפסוק סתום מדברי הימים א' (ד,יח). חכמים זיהו אותה עם בת פרעה, ושיבחו אותה (מגילה יג ע"א). איננו יודעים אם היו לה ילדים נוספים; ואם כן, מה היה יחסה אליהם. גם אם היו לה ילדים אחרים, היא התקשרה במיוחד לילד הזה. בת פרעה חשה שמאחר שהיא זו שגילתה אותו, אליה הוא נשלח. בלי קשר לאישיותו המיוחדת שתתגלה מאוחר יותר, מבחינתה הוא היה ילד פלא מעצם הווייתו.

בַּת פְּרַעֲהַ וּמִשָּׁה לא ידוע בת כמה היתה בת פרעה, אך מן הסתם היתה בוגרת דיה. ייתכן שהעניין שגילתה בילד נבע מרחמיה כלפיו. אולי הגיעה לאוזניה השמועה על גזרתו של אביה, אבל כאמור, נראה שלא היה זה חוק גלוי וממשי, אלא ביטוי רצונו של המלך בלבד. אולי דווקא בהיותה בתו של המלך היתה מנותקת; היא ישבה בארמון בלא לדעת בדיוק מה מתרחש מחוץ לכתליו. בכל זאת הכירה את המציאות מספיק כדי להבחין שהילד הבוכה בתיבה הוא עברי, כפי שסופר מיד, וכי נשקפת לו סכנה, ומשום כך חמלה עליו. אפשרות אחרת היא שעצם מציאתו של ילד היא שעוררה

שלישי

הַיֶּלֶד וְתִבְאֵהוּ לְבַת פְּרַעֲהַ וַיְהִי לָהּ לְבֶן וְתִקְרָא שְׁמוֹ
 מֹשֶׁה וְתֹאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ: וַיְהִי בַּיָּמִים
 הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אָחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא
 אִישׁ מִצְרַיִ מִפְּהַ אִישׁ-עִבְרִי מֵאָחִיו: וַיִּפֶן פָּה וְכֹה
 וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּךְ אֶת-הַמִּצְרַיִם וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:
 וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנַיִם וַהֲנֵה שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים עִבְרִים נָצִים

י' מְשִׂיתָהוּ: "שְׁחַלְתֵּיהּ", הוּא לְשׁוֹן הַזְּעָה
 בְּלָשׁוֹן חֲרָמִי: "כְּמִשְׁחַל פִּיעֵתָח מִחֻלְבָּא"
 (בְּרֵכֶת ח ע"א). וְכֵלָשׁוֹן עִבְרִי "מְשִׂיתָהוּ" לְשׁוֹן
 הַסִּידוּתִינִי, כְּמוֹ: "לֹא יִמָּוֵשׁ" (יהושע ח, ח),
 "לֹא מָשׂוּ" (בְּמִדְבַר יד, מ"ד); כִּךְ חִבְרוּ מְנַחֵם.
 וְחָזַק חוֹמֵר שֶׁחִינוּ מִמְּחַפְּזֵת מֵשׁ וַיִּמְוֵשׁ,
 חֻלְבָּא מְגֻזְרֵת מִשָּׂה, וְלָשׁוֹן הַזְּעָה הוּא;
 וְכֵן: "יִמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים" (שְׁמוֹחַל ב' כב, ז),
 שֶׁחֻלְבָּא הִיא מִמְּחַפְּזֵת מֵשׁ, לֹא יִתְכַן לוֹמֵר
 'מְשִׂיתָהוּ', חֻלְבָּא 'הַמְשִׂיתָהוּ', פֶּחֶשֶׁר יִחְמֵר
 מִן קֶס 'הַקִּימְתִי', וּמִן עֵב 'הַשִּׁבְתִּי', וּמִן
 פֶּח 'הַבִּיחְתִּי', חו' מְשִׂיתָהוּ, כְּמוֹ: "וּמְשִׂיתָ
 חֵת עֵזוֹן הַחֶרֶץ" (זכריה ג, ט). חֻלְבָּא 'מְשִׂיתָ
 חֵינוּ חֻלְבָּא מְגֻזְרֵת תְּבָה שֶׁפִּעַל שָׁלָה מְיֻסֵד
 פֶּח"ח פְּסוֹף הַתְּבָה, כְּגוֹן: מִשָּׂה, פְּנֵה, עֲשֵׂה,
 צוּה, פְּנֵה, פֶּחֶשׁ וְכוּ' לוֹמֵר כֵּהֵם פִּעַלְתִּי
 תְּבָח הַיּוֹ"ד בְּמִקוֹם ה"ח, כְּמוֹ: עֲשִׂיתִי,
 פְּעִיתִי, פְּעִיתִי, עֲשִׂיתִי:

יא | וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה, וְהֵלֵךְ כְּכֹהֵן כְּתֹב (לְעֵיל פְּסוֹף)

וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וְתֹאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם
 מָשִׂיתָהוּ מִן הַסִּתָּה בְּלִידָתוֹ נִיתַן לְמֹשֶׁה
 שֵׁם אַחֵר, (רְאוּ מְגִילָה יג ע"א), אֵךְ בְּמִשְׁךְ
 חִייוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בַּת פְּרַעֲהַ. (רְאוּ
 מְגִילָה יג ע"א; וַיִּקְרָא רְבֵה א, ג).
 תְּמוּהַ שְׁבַת פְּרַעֲהַ קְרָאָה לִילֵד בְּשֵׁם
 עִבְרִי, וּמִעֵבֵר לִכְךָ - שְׂאֵף מְדַרְשׁ הַשֵּׁם
 שְׂאֵמְרָה הִיא עַל דְּרַךְ הָעִבְרִית: מֹשֶׁה... כִּי
 מִן הַמַּיִם מְשִׂיתָהוּ. עַל כֵּן הוּא שְׂאֵמְרוֹ כִּי
 הַשֵּׁם מֹשֶׁה אֵינוֹ אֵלָּא צוּרָה עִבְרִית שֶׁל שֵׁם
 מִצְרַיִם שֶׁפִּירוּשׁוֹ מַיִם, אוֹ שְׁבַת פְּרַעֲהַ קְרָאָה

הרחבות

י' וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וְכִשְׁנַגְמַל יִכְלֶה גַם אִשָּׁה שְׂאֵינָה מִיִּנְקַת לְטַפֵּל
 בו - וְתִבְאֵהוּ לְבַת פְּרַעֲהַ, וַיְהִי לָהּ הַיֶּלֶד הַזֶּה לְבֶן. הִיא הַתְּקִשְׁרָה
 אֵלָיו וְאֵימִצָה אוֹתוֹ. וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה, וְתֹאמֶר, וְהַסְבִּירָה אֶת הַשֵּׁם:
 כִּי מִן הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ.

אֵף עַל פִּי שְׂמֹשֶׁה גְדַל אֶצֶל בַּת פְּרַעֲהַ, כְּבֵן הָאֲצוּלָה הַמְצִרִית הַגְּבוּהָה,
 הוּא יָדַע שְׂמוֹצֵאוֹ עִבְרִי. י' וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה, כְּנִרְאָה
 בְּשָׁנוֹת הָעֵשְׂרִים שְׁלוֹ, וַיֵּצֵא אֶל-אָחִיו, מִתּוֹךְ סִקְרָנוֹת וּמִתּוֹךְ הַזְּדֵהוֹת,
 שֶׁכֵּן בִּיקֵשׁ לְהַכִּיר אֶת קְבוּצַת הַמוֹצֵא שְׁלוֹ, הָעִבְרִים, שְׂמִפְּאֵת מַעֲמָדָם
 הַנַּחֲוֹת לֹא הִגִּיעוּ לְחַצְרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מִצְרַיִם. וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם. בְּסִבֵּל
 שֶׁסִּבְלוּ. וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם מִפְּהַ אִישׁ עִבְרִי מֵאָחִיו הָעִבְרִיִּים, שְׂעֵתָה
 מֹשֶׁה הַזְּדֵהָה עִמָּם. י' וַיִּפֶן פָּה וְכֹה, מֹשֶׁה פָּנָה לְכֹאֵן וּלְכֹאֵן, וַיֵּרָא כִּי
 אֵין אִישׁ. הַמְּקוֹם נִרְאָה לוֹ מְבוּדָד - אִם כִּי כְּנִרְאָה לֹא בִדָק הֵיטֵב,
 כְּמוֹ שְׁנִרְאָה לְהֵלֶן - וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרַיִם, וְהִרְגָה אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ נֶס אוֹ הוֹדוֹת
 לְחוֹסֵן רוּחוֹ וּגּוֹפּוֹ.¹⁸ לְאַחַר מִכֵּן - וַיִּטְמְנֵהוּ, קִבֵּר אוֹתוֹ בַּחֹל, וְחִשַּׁב
 שֶׁבִּכְךָ נִגְמַר הָעִנְיָן.

י' מֹשֶׁה חָזַר הַבֵּיתָה - וַיֵּצֵא שׁוֹב בַּיּוֹם הַשְּׁנַיִם אֶל אָחִיו, שְׂאוֹתָם עֲדִיין
 לֹא הִכִּיר הֵיטֵב, אֵלָּא רַק חֵשׁ כִּי הֵם מְשַׁפְּחָתוֹ. וַהֲנֵה שְׁנַיִם אֲנָשִׁים
 עִבְרִים נָצִים, מִתְקוּטָטִים. כְּנִרְאָה הֵם לֹא רַק הָעֵלִיבוּ זֶה אֶת זֶה;

הָעִבְרִים, הוּא שְׂגִידֵל בְּבֵיתוֹ שְׁלוֹ יֶלֶד עִבְרִי.
 הַיֶּלֶד, שְׂגִדֵל בְּאַרְמוֹן כְּאַחַד מִבְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה,
 לֹא יָדַע בְּבֵהִירוֹת לְאִיזוֹ מְשַׁפְּחָה הַשְּׂתִיִּךְ.
 אוּלַי זָכַר דְּבַר-מֶה עִמּוֹם, אֵךְ יֵשׁ לְהַנִּיחַ
 שֶׁכִּשְׂאֵמוֹ גִּידֵלָה אוֹתוֹ, וְאֵף מְאוּחֵר יוֹתֵר,
 אִם הַצְּלִיחָה לְשִׁמּוֹר אֶתוֹ עַל קֶשֶׁר בְּהִיּוֹתוֹ
 בְּבֵית פְּרַעֲהַ, הִיא לֹא סִיפְרָה לוֹ שֶׁהוּא בְּנֵה.
 אֵת זְהוּתוֹ הַמְּדוּיֶקֶת עֵלָיו לְגִלּוֹת בְּעִצְמוֹ.
 בְּמוֹבֵן זֶה עִבֵר מֹשֶׁה אֶת מֶה שְׂעוּבֵר כֹּל
 נֵעַר מִתְּבַגֵּר - אֲבָל בְּצוּרָה דְּרַמְטִית הַרְבֵּה
 יוֹתֵר: הִיא עֵלָיו לְמִצּוֹא אֶת זְהוּתוֹ וּלְבַרֵר
 אֶת הַשְּׂתִיִּכּוֹתוֹ.

כִּדְרָכוֹ שֶׁל הַסִּיפּוֹר הַמְּקִרָאִי, בְּלֹא תִיאוּרִים
 רְגִישִׁים הַחוּשִׁפִּים יִשִּׁירוֹת אֶת חוּוִיּוֹתָיו שֶׁל
 מֹשֶׁה, עוֹלָה מִן הָעֵלִילָה שֶׁלְּמִרּוֹת שְׂמֹשֶׁה
 גְּדַל בֵּין הַמִּצְרַיִם וּבִתּוֹךְ בֵּית הַמֶּלֶךְ, הוּא
 חֵשׁ קֶשׁוֹר אֶל אָחִיו שֶׁבְּחוּץ. אֵף שֶׁלֹּא
 הַכִּירִים וּבִקּוּשֵׁי יָדַע לְדַבֵּר בְּשַׁפְּתָם - מְלַבֵּד
 אוּלַי זִכְרוֹנוֹת עִמּוּמִים שֶׁל הַלְּשׁוֹן הַזֹּאת
 מִתְקוּפֹת נִיכּוּתוֹ - הַרְגִישׁ שְׂאֵלָה הֵם
 אָחִיו.

הַרְחִבוֹת | 'אִישׁ מִצְרַיִם מִכָּה אִישׁ עִבְרִי' לְפִי אַחַד
 הַמְּדַרְשִׁים, הַכֹּהֵן זוֹ בָּאָה לְאַחַר שֶׁהַמִּצְרַיִ
 אִנֵּס אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ עִבְרִי. (רְאוּ
 שְׂמוֹת רְבֵה א, כח; רש"י ע"ל א"ת). לְאַמְתּוֹ
 שֶׁל דְּבַר, אֵין צוּרֵךְ בְּחִיפּוֹשׁ אַחֵר סִיבּוֹת
 מְסוּיָמוֹת לְהַתְּעַלְלוֹתוֹ שֶׁל מִצְרַיִם עִבְרִי
 שֶׁהִיא הָעִבְרִית הִיוּ מְשׁוּעֲבָדִים, וְהַמִּצְרַיִם
 חִשּׁוּ חוֹפְשִׁים לְהַתְּעַלֵּל בָּהֶם כְּרָצוֹנָם. עַל
 כֵּן הָאִישׁ הָעִבְרִי לֹא נִיָּסָה לְהַתְּגוֹנוֹן.
 יוֹךְ אֶת הַמִּצְרַיִם וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל' מַעֲשֵׂהוּ שֶׁל
 מֹשֶׁה אוֹפִיִּינִי לְדַמּוֹתוֹ. כִּיוּן שְׂגִדֵל בְּבֵית
 הַמֶּלֶךְ, חֵשׁ שֶׁהַסְּמִכּוֹת בִּידּוֹ. וּמִעֵבֵר לִכְךָ,
 הוּא נַחֵן בְּרִגְשִׁוֹת עִמּוּקָה לְצַדֵּק. שְׂנֵאוֹתוֹ
 לְעוֹלָה, שֶׁתְּחַזּוֹר וְתִתְּגַלֵּה גַם בְּהַמִּשְׁךְ חִייוֹ,
 בָּאָה כְּאֵן לְבִיטוּיָהּ הַרְאִשׁוֹן: הַהַתְּעַלְלוֹת
 הַשְּׂרִירוֹתִית עוֹרֵרָה אֶת כְּעֶסוֹ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ
 פִּעַל. עִם זֹאת, מֹשֶׁה לֹא נִהַג בְּפִזִּיזוֹת. הוּא
 יָדַע שֶׁהַכֹּהֵן אִישׁ עִבְרִי אֵינָה יִכְוֹלָה לְהוֹת
 עֵילָה לְתַבִּיעָה מְשַׁפְּטִית בְּמִצְרַיִם, וְעַל כֵּן
 נִזְהַר וְהִתְאַמֵּץ לְהַסְתִּיר מַעֲשָׂיו.

וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לְמָה תִּבְּה רַעַךְ: וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ יְד
 שָׂר וְשִׁפְטָ עָלֵינוּ הֲלֹהֲרַגְנִי אֵתָה אִמֹר כְּאִשֶׁר הֲרַגְתָּ
 אֶת־הַמְצַרִּי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר:
 וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֶשׁ לַהֲרֹג אֶת־
 מֹשֶׁה וַיְבָרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן
 וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: וּלְכֹהֵן מִדְיָן שִׁבְעַ בָּנוֹת וַתִּבְאֲנֶה

שהותירו מן הפגן: נציים. מריבים: למה תכה רשעך. חף על פי שלא היה נקרא רשע פהקמת יד: רעך. רשע כמוותך:

וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה. הם הלשינו עליו: וַיִּבְקֶשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה. מסרו לקוסטינר להרגו, ולא שלטה בו החרב, הוא שאמר משה: "ויצלני מחרב פרעה" (להלן י"ז): וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר. למד מיעקב שנוודו לו זוגו מן הבאר:

יד | מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אמר. מכאן חנו למדים שהרגו פשם הפולש: וַיִּירָא מֹשֶׁה. כפשוטו. ומדקשו דאג לו על שרחה פישרחל רשעים דילטוריון, חמר: מעתה שפיר חיסם רחויין להגאל: אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר. כמשמעו. ומדקשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ושרחל

זו | ולכהן מדין. רב שפהו, ופרש לו מעבודה זרה ונדוהו מאלס: את

לפחות אחד מהם הכה את חברו, וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע, למכה, למתנפל: לְמָה תִּבְּה רַעַךְ?!

יד וַיֹּאמֶר המכה: מי שמך, מינה אותך לאיש שר ושפט עלינו, שאתה מוצא לנכון לשפוט אותי?! מכיוון שאין לך שררה ומעמד של שופט - מה אתה יכול לעשות לי?! אכן, אני מודע לכוחך - הלהרגני אתה אמר, מתכוון, כְּאִשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת הַמְצַרִּי?!

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר. משה חשש מפני שידע שלא נהג לפי החוק, ונדמה היה לו שאיש לא ראה את מעשיו, והנה מתברר שהדבר נודע.

טו וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. אותו עברי אולי הפסיק להכות את רעהו, אך לא שתק, ודבר המעשה הגיע לאוזני פרעה. לא ידוע כיצד התייחס פרעה לאסופי שהביאה בתו אל ביתו. ייתכן שהיה סובלני כלפיו, כסובלנותו של הורה כלפי גור חתולים שמביא ילדו מן השוק. על כן כששמע שהילד שגידל בביתו, הסתבך בעניינים כאלו - וַיִּבְקֶשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה. הוא ביקש להשמידו, כפי שאולי היה הורה מגיב כלפי חיית המחמד של בנו לאחר שהתברר כי החלה להזיק לסביבתה. וַיְבָרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲה, וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן, השוכנת במדבריות חצי-האי ערב, כנען או עבר הירדן הדרומי. כיוון שהיה זר גמור במקום - וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר, שהיא מקום מפגש לא פורמלי.

טז וּלְכֹהֵן הַדָּת שֶׁל מִדְיָן שִׁבְעַ בָּנוֹת, שהיו רועות את צאנו, מכיוון שלא

אָרֶץ מִדְיָן אין זיהוי ודאי לגבי תחומה. היו ששיערו שכללה את כל דרום הנגב, מצפון לאילת ואת הרכסים שממזרח לערבה. אחרים זיהו אותה עם אזור צפון חגי'אז', שבו שכנה עיר ששמה מדיין (כיום אלבדע), כ-120 ק"מ מדרום לאילת).

ענתה התחווה למשה שגם העברים עצמם אינם חפים מאלימות ומפשע. לא פשוט לו להיווכח בפנים הללו של אחיו. ביתר שאת יכול היה ללמוד זאת מהדברים שהפנה אליו האיש המכה. אפשר שלשאלתו: הלהרגני אתה אמר כְּאִשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת הַמְצַרִּי, נלווה גם איום מרומז: אותי לא תוכל להרוג כך. יש מי שרואה את מעשיך, והוא ידאג לטפל בך. (ראו שמות רבה א,ל). וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן המדיינים היו שבטים נוודים שעסקו במסחר. הם חיו באזורים מסוימים ביישוב קבוע למחצה, מזרחה לארץ כנען. כשמשה נמלט מהשלטונות המצריים, הוא ברח אל נוודי המדבר, שאצלם לא ניתן משקל רב לחוק - לא לצווי השלטון שלהם, ובוודאי שלא לפקודות מטעם מדינות אחרות. נראה כי בין בריחתו של משה ממצרים עד לבואו למדין עבר זמן רב. במקורות שונים מופיעים סיפורים אגדיים בדבר קורותיו של משה במשך כל הימים הללו.

זיירא משה ויאמר אכן נודע הדבר' משה פנה כה וכה ולא ראה אדם, אך ייתכן שבסביבה נכחו אנשים נוספים, אלא שכאשר ראו את המצרי מכה את העברי, התחבאו וצפו במתרחש ממקום מחבואם. לחלופין, עד אחד לאירוע בוודאי נשאר - העברי המוכה. אדם זה נותר אולי פצוע, אך יצא חי מן התקרית. אפשר שהוא שסיפר עליה לאחרים. (ראו עקדת יצחק ואברבנאל). מן הסתם מתוך כוונות טובות דיווח בהתרגשות על הנס שאירע לו כשהופיע

העברי - המצרי מחצר המלך והרג את המצרי שהתנפל עליו. סביר שבקרב העבדים המוכים וחסרי ההגנה התפשט הסיפור בקלות ובמהירות, וכך הגיע אל העברי המכה. ברם, בפיו של אדם אלים זה כבר לא התלווה אל הסיפור כל רגש של התפעלות, הערצה או כבוד כלפי משה. ואולי משה ירא משום שנודע לו דבר אחר: אם ביום הראשון הציל איש מאחיו שהיה מדוכא ומוכה על ידי מצרי אלים, הרי שעתה עמד מול תגרה בין שני עברים.

וַתְּדַלְּנָה וַתַּמְלֵאנָה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן
 אֲבִיהֶן: וַיָּבֹאוּ הָרְעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיּוֹשֶׁעַן
 וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם: וַתְּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר
 מִדּוּעַ מֵהֲרַתֶּן בְּאֵי הַיּוֹם: וַתֹּאמְרָן אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ
 מִיַּד הָרְעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:
 וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וַאֲנִי לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן אֶת־הָאִישׁ
 קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשֹׁבֵת אֶת־הָאִישׁ
 וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה: וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־
 שְׁמוֹ גֵרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה:

הַרְהָטִים. חֵת פְּרָכוֹת מְרוֹנָת הַמַּיִם הַחֵת חֶסֶת חֶסֶר הוּא הַעֲשׂוֹיֹת פְּחָרָן: דַּחַת חֶמֶר: "כִּי חֵס הַחֶסֶת חֶסֶר הוּא חוֹכֵל" (בְּרַשִׁית לטו, ו)

יז וַיִּגְרְשׁוּם. מִפְּנֵי הַנְּדוּי: כ"א וַיּוֹאֵל פְּתַרְגוֹמוֹ, וְדוּמָה לוֹ: "הוֹאֵל נָח וְלֶךְ" (שׁוֹפְטִים יג, ו), "וְלוֹ הוֹחֵלְנוּ" (יחזקאל ז, ז), "הוֹחֵלְתִי לְדַבֵּר" (בְּרַשִׁית יח, א), וּמִדְּרָשׁוֹ, לָשׁוֹן חֵלָה, נִשְׁפָּע לוֹ שֶׁלֹּא יוֹז מִמֶּדֶן כִּי חֵס פְּרָשִׁיתָן: חֵס פְּרָשִׁיתָן: כ"ו לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן. הַפִּיר פִּי שֶׁהוּא מְנַדְּעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לְקַרְחָתָן: וַיֹּאכַל לֶחֶם. שְׂמִיחַ וְשִׂיחַ חֵחֶת מִמֶּס; פְּמִיחַ

רהט

היה עשיר, וַתְּבֹאנָה וַתְּדַלְּנָה מִיָּם מִן הַבָּאָר וַתַּמְלֵאנָה אֶת הַרְהָטִים, השקתות שמהן הצאן שותה, לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן.

יז וַיָּבֹאוּ הָרְעִים וַיִּגְרְשׁוּם. וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיּוֹשֶׁעַן. שׁוֹב הַתְּגַלְתָּה רְגִישׁוֹתוֹ הַגְּבוּהָה שֶׁל מֹשֶׁה כִּלְפֵי עוֹוֹל. לַמְרוֹת שֶׁלֹּא הַכִּיר אֶת הַבְּנוֹת הַלְלוּ כִּלְל, הַגִּיב לַעֲוֹלָה שׁוֹנְעֵשֶׁתָה לַעֲיִנָיו.¹⁹ וְלֹא רַק הוֹשִׁיעַ אוֹתוֹן, אֲלֹא גַם – וַיִּשְׁק אֶת צֹאנָם. חֶרֶף הִיּוֹתוֹ זֶר גְּמוּר הַשְּׁתַדֵּל לַסִּיעַ כִּכֵּל שֶׁהִיָּה יִכּוֹל. יח הַבְּנוֹת הַלְלוּ לֹא נִיְהָלוּ שִׁיחָה אֲרוּכָה עִם מֹשֶׁה – וַתְּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן.

יח וַיֹּאמֶר: מִדּוּעַ מֵהֲרַתֶּן בְּאֵי הַיּוֹם? מִשְׁאַלְתּוֹ נִיכַר כִּי גִירוּשׁ הַבְּנוֹת בִּידֵי הָרְעִים לֹא הִיָּה מְאוּרַע חֲדָפְעֵמִי. בְּדֶרֶךְ כִּלְל הִיוּ מְאַחְרוֹת לְשׁוֹב לְבֵיתוֹן, מִשׁוּם שֶׁהִיוּ מִמְתִּינּוֹת עַד לְאַחַר שֶׁהָרְעִים הִשְׁקוּ אֶת צֹאנָם. אֲבִיהֶן כִּנְרָאָה לֹא יִכּוֹל הִיָּה לַעֲשׂוֹת הַרְבֵּה לַמַּעֲנָן.

יט וַתֹּאמְרָן: אִישׁ מִצְרֵי. כִּנְרָאָה דִּיבַר אֶתְּנָן מִצְרִית אוֹ שֶׁהִיָּה לְבוּשׁ בְּבַגְדִים מִצְרִיִּים. בְּתוֹר מִדִּינָיוֹת, לֹא יִכּוֹל לַעֲמוֹד עַל הַהַבְדִּלִים הַדְּקִים בֵּינוֹ לְבֵין מִי שֶׁנּוֹלַד לַעַם הַמִּצְרִי. מִכֵּל מְקוּם הָאִישׁ הַזֶּה הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרְעִים, וַיִּתֵּר עַל כּוֹן, גַּם דָּלָה דָּלָה לָנוּ, וַיִּשְׁק אֶת הַצֹּאן.

כ וַיֹּאמֶר רְעוּאֵל אֶל בְּנֹתָיו: וַאֲנִי? הִיכֵן הוּא? לְאַחַר שֶׁהָזַר נִלְחַם בְּעַבּוּרָכֵן וְסִיעַ לָכֵן בַּהֲשִׁקִּיתָ הַצֹּאן, לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן אֶת הָאִישׁ?! קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם. בּוֹדָאִי הוּא מִמְתִּין לִיד הַבָּאָר לַפְתּוֹחַ בְּשִׁיחָה עִם אָדָם. לַפְחוֹת הַזְּמִינוֹ אוֹתוֹ לֹאֲכוֹל עִמּוֹ.

כא וַיּוֹאֵל, הַחֲלִיט²⁰ אוֹ רִצָּה,²¹ מֹשֶׁה לְשֹׁבֵת אֶת, עִם הָאִישׁ, שֶׁהָרִי קִיבְלוֹ אוֹתוֹ יִפֶּה, וְאוֹלֵי גַם מִשׁוּם אִישִׁיוֹתָם שֶׁל הַמְּאַרְחִים.²² מִסְתַּבֵּר שֶׁהִיוּ לְמְאַרְחִים גַּם סִיבּוֹת נּוֹסֶפּוֹת לְקַבֵּל מֹשֶׁה – וַיִּתֵּן אֶת צִפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה. כב וַתֵּלֶד בֶּן, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֵרְשֵׁם כִּי אָמַר: גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה – כְּלוֹמֵר גֵּר שָׁם.²³

כ: "מִלְמַד שֶׁהַתִּינּוּקוֹת קוֹרְאִים לְאֲבִי אֲבִיהֶן אֲבִיא".
 הִיוּ שִׁיעִירוּ שֶׁרְעוּאֵל כֵּהֵן מִדִּין הִיָּה גַם מְנַהֵג פּוֹלִיטִי, אֲךָ מִן הַמְּסוּפֵר בַּפְּסוּק יז נִרְאֶה שֶׁמְעַמְדוֹ בְּקַהֲלָה לֹא הִיָּה תְּקִיף. חֲכָמִים שִׁיעִרוּ כִּי אֲמוֹנוֹתָיו חֲרָגוּ מִן הַמְּקוּבֵל כִּי "מִלְמַד שֶׁהַתִּינּוּקוֹת קוֹרְאִים לְאֲבִי אֲבִיהֶן אֲבִיא".
 בְּקַהֲלָתוֹ, אוֹ שֶׁחָדַל לִהְיוֹת כֵּהֵן מִשׁוּם שֶׁפָּקַד בְּאֲמוֹנָה הַרוּחוֹת. (רֹאוּ שְׁמוֹת רַבָּה אֲלָב; רִש"י עַל אֲתוֹר). כֵּהֵן כֹּזֵה לֹא הִיָּה רְצוּי בְּמִקּוּם מְגוּרָיו. בְּמִקּוּם הַתְּפָרְנֶס מִן הַכְּהוֹנָה, הַתְּפָרְנֶס עֵתָה מִצְאָנוּ, כִּשְׂאֵר הַנּוֹדִים. (רֹאוּ חֲזִקוֹנִי).

הַרְחִבוֹת רְעוּאֵל הִיוּ שְׂזִיחוֹ אוֹתוֹ עִם יִתְרוֹ, שִׁיּוּפִיעַ לְהֵלֵךְ כְּחוֹתֵן מֹשֶׁה וְכִכְהֵן מִדִּין. (רֹאוּ לְהֵלֵךְ גֵּא; ד, יח; מְכִילְתָּא יִתְרוֹ א; שְׁמוֹת רַבָּה אֲלָב). לְפִי זִיְהוּי זֶה, הַשְּׁמוֹת הַשּׁוֹנִים הוֹלְמִים תְּקוּפוֹת שׁוֹנוֹת בְּחִיּוֹ. אֲמָנָם הַשֵּׁם רְעוּאֵל נִשְׁמַע עִבְרִי, אֲךָ אֵין כִּכֵּךְ כְּדִי לְרַמּוֹז עַל מוֹצֵא שְׁמוֹ בְּהַכְרַח; כִּיוּן שֶׁהַמִּדְיָנִים הֵם מִצְאָצִי אֲבִרָהָם אֲבִינוֹ (רֹאוּ בְּרַשִׁית כה, ב), קִיִּים דְּמִיּוֹן בֵּין שְׁמוֹתֵיהֶם לְשְׁמוֹת בְּנֵי מִשְׁפַּחַת יַעֲקֹב. (רֹאוּ בְּרַשִׁית כה, ד). אַחֲרָיִם פִּירְשׁוּ כִי רְעוּאֵל הִיָּה אֲבִיו שֶׁל יִתְרוֹ, כְּלוֹמֵר סָבֵן שֶׁל הָרוּעוֹת הַלְלוּ. (רֹאוּ יוֹנָתָן, רַב"ע, רַמְב"ן וְרַש"י). וְבַעֲנִיין זֶה אֲמָרוּ בְּסַפְרֵי הַבְּעֻלוֹתָךְ

וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתְם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקַתְם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּדַע אֱלֹהִים: וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֲתָנּוֹ כִּי־הָיָה מֵדִין וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: וַיֵּרָא מֶלֶאֲךָ יְהוָה

רביעי

כג | וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. נִטְטַע, וְהָיָה שׁוֹחֵט תַּעֲנוּקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחַץ בְּקָמָם: כד | נַאֲקַתְם. צַעֲקַתְם, וְכֵן: "מַעֲיַר מֵתִים יִנְחָקוּ" (חִיּוֹב כה, יב): אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם. עִם חֲבֵרָהָם: כה | וַיֵּדַע אֱלֹהִים. נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הָעֲלִים עֵינָיו: כו | אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר. לְהַתְרַחֵק מִן הַגּוֹל שֶׁלֹּא יִקְעוּ בְּשָׂלוֹת חֲחֻכִּים: אֶל הַר הָאֱלֹהִים. עַל שֵׁם הָעֵתִיד:

פרק ג

זַעֲקַת יִשְׂרָאֵל מֵעֹוֶרֶת גְּאוּלָּה

פרק ב פס' כג-כה

משה ברח ממצרים כאשר היה צעיר, והוא ישוב אליה בצו ה' כאדם בוגר. מלבד ההתרחשות על הבאר במדין ונשיאת צפורה לאשה, אין המקרא מספר על חייו ונדודיו של משה בפרק הזמן הארוך שעבר.

פסוקים בודדים מייחדת התורה להחמרת מצבם של אחיו במצרים. עניין קצר זה מפרט את קולות הכאב של בני ישראל, שבעקבותיהם מתעוררת הגאולה שמשה יישלח לקדם בעניין שלאחריו.

כג | וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, כנראה המלך שבתו גידלה את משה. כיוון שהעבודה נעשתה מטעם המלכות ולצרכיה, מותו של המלך היה יכול לעורר אצל העברים תקווה לרווחה כלשהי, אך אירע ההיפך - ²⁴ וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה, וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתְם, צעקתם אל האֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

כד | וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקַתְם, אנחתם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת עִם אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב, אבותיהם. כה | וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֵּדַע אֱלֹהִים, התקשר והתקרב אליהם.²⁵

ההתגלות בסנה

פרק ג – פרק ד פס' זו

משה, אשר גדל בבית מלך מצרים, ושלפי אגדות מסוימות הספיק אף למלוך במדינות אחרות, נשא רועה והפך לרועה צאן. בהיותו מבודד מאדם במדבר זכה להתגלות האלוהית הראשונה ובה נקרא לצאת מיחידותו ולשוב אל עמו. והפעם – לא יצפה בסבלותם בלבד, אלא יהיה מנהיגם ומושיעם. הוא ישוב למצרים לא כאדם פרטי, ואף לא כשליח אישי אל פרעה; עליו לייצג את עמו כדי להוציאם ממצרים. דרכו של העם אל חרותו ארוכה. דרך נפתלת זו מיועדת, בין היתר, להראות את כוחו של אלוקים בפני העמים.

פרק ג | א | וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֲתָנּוֹ כִּי־הָיָה מֵדִין. נראה שהעיסוק ברעיית צאן מצא חן בעיניו שכן הוא אפשר לו להגות במחשבותיו, להתפלל ולדבוק באלוקיו. וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר, משום שהמדבר הוא שטח הפקר, וכך לא יפגע הצאן ברכושו של איש; ועוד, במדבר לא צפויים אויבים. בתוך הליוכו שם – וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה, לחורב. ב | וַיֵּרָא מֶלֶאֲךָ ה' אֱלֹהֵי בְלַבַּת, בלהבת

הרחבות

זימת מלך מצרים ויאנחו... ויזעקו ותעל שועתם כל עוד המלך חי בני ישראל עבדו בפרך והוכו, אך היו נתונים בתוך סדר מסוים. היו במצרים שופטים והיו שוטרים שחלקם היו עבריים, כך שהיתה לבני ישראל אוטונומיה מסוימת, והם השלימו עם חיייהם הקשים. עם מותו של המלך עברו הצרות את גבול הסבל שלהם, ולראשונה החלו לבכות ולהתפלל. צעקתם זו היא שהיפכה את המצב.

זינהג את הצאן אחר המדבר מדבר אינו זהה לציה או לשימון. בשל טיב אדמתו וכמות המשקעים היורדים בו אין המדבר מתאים לגידולים חקלאיים, אך בכל זאת יש בו לאחר הגשמים מרעה רב. אחת ממשמעויותיו של השורש ד,ב,ר היא הובלה והנהגה. (המלים וינהג את הצאן מתורגמות בתרגום המיוחס ליונתן – ודבר ית ענא. ראו גם ראב"ע ורד"ק תהלים

מזד). משמעויותו המילולית של מדבר היא אפוא המקום שאליו מוליכים את הצאן לרעות (ראו מלבי"ם ביאור המלים הושע ב,ה ותהלים חמ,ו).

'הר האלהים חרבה' ייתכן ששני כינויו של הר סיני – הר האֱלֹהִים וְחֹרֵב – ניתנו לו רק מאוחר יותר. (ראו שמות רבה ב,ד; רש"י על אתר. אכן ביחס לשם 'חורב' אין הדבר מוסכם. ראו פרקי דרבי אליעזר מא וראב"ע על אתר; שו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם, לו). משה הגיע להר כלשהו, שלא היה בולט במיוחד. עמים שונים מציינים את הר סיני כהר גבוה מאוד ומזהים אותו עם הרים הבולטים בגובהם. אולם מסורת חכמינו מתארת אותו כהר נמוך ביותר, כהתנשאות כלשהי של האדמה, שבקושי עשויה להיקרא הר (במדבר רבה יג,ג). אף מן הסיפור הזה נראה כי מדובר בגבעה שהצאן יכול לרעות בה.

אֱלֹהֵי בְּלִבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה
 בַּעַר בְּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינְנוֹ אֶכְלָל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־
 נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־
 יִבְעַר הַסֵּנֶה: וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאוֹת וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי
 אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:
 וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הֵלֶם שְׁלִי־נִעְלִיךָ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא:
 וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהַבֵּיט אֶל־

ב | בְּלִבַּת אֵשׁ. בְּשִׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לְפָנֵי עַל
 אֵשׁ כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׁמַיִם" (דברים ה, יח), "בְּלֵב
 הַחֵלֶה" (שמואל ב' יח, יד). וְחַל תִּתְמַה עַל
 הַיָּמִי, יֵשׁ לָנוּ פִּיּוּזֵחַ בּוֹ: "מֶה חֲמֵלָה
 לְפִתְחָךְ" (יחזקאל טז, ל). מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה. וְלֹא
 חֵילָן חֵחֶה, מְשׁוּם "עַמּוֹ חֲנֹכִי בְּנֶרְהָ"
 (תהלים עז, טו): אֶכְלָל. נִחְכַּל, כְּמוֹ "לֹא עֲבַד
 פֶּה" (דברים כז, א), "חֲשַׁר לִקַּח מִשֵּׁם" (בראשית א,
 כג):
 ג | אֶסְרֶה. מִפְּחָן לְהִתְקַרֵּב עָס:
 ה | שֵׁל. שְׁלַךְ וְהוֹצִיחַ, כְּמוֹ: "וַיִּשַׁל הַכֹּהֵן
 (דברים יט, ה), "כִּי יִשַׁל זִיתְךָ" (דברים כז, ט):
 אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא. הַמָּקוֹם:

אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה, וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בַּעַר בְּאֵשׁ, הַמְּלֹאךְ הַתְּגִלָּה לוֹ
 בְּתוֹר לְהַבִּית אֵשׁ, וְהַסֵּנֶה אֵינְנוֹ אֶכְלָל.

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּלְבוֹ: אֶסְרֶה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל, הַחֲרִיג
 וְהַמּוֹזֵר הַזֶּה, שֶׁהָרִי לְהַבִּית הָאֵשׁ שְׂרָאָה מִשֶׁה הִיתָה שׁוֹנָה מֵהָאֵשׁ
 הַמוֹכֶרֶת בַּעֲלוֹם הַזֶּה, הַמֵּאֲכֶלֶת חוֹמְרִים דְּלִיקִים. מִשֶׁה לֹא רָאָה
 מְלֹאךְ בְּשֶׁלֶב זֶה, אֲלֵא רַק מֵרָאָה אֵשׁ²⁶ וְרָצָה לְבַרֵּר מִדּוֹעַ לֹא יִבְעַר,
 כְּלֵה הַסֵּנֶה.

ד וַיֵּרָא ה' כִּי סָר, הַתְּקַרְב לְרֹאוֹת, וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה,
 וַיֹּאמֶר: מֹשֶׁה מֹשֶׁה.

וַיֹּאמֶר, לְמִרוֹת שֶׁלֹּא יָדַע מִיְהוָה הַקּוֹרָא: הִנְנִי.

ה וַיֹּאמֶר: אֶל תִּקְרַב הֵלֶם. אֵל תִּתְקַרַּב לְכָאן. שֵׁל, חֲלוּץ נִעְלִיךָ מֵעַל
 רִגְלֶיךָ, כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא, מְקוֹם
 הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה. עֲלִיךָ לַעֲמוּד בִּירֹאֵת הַכְּבוֹד הַרְאוּיָה, הַמִּתְבַּטָּאֵת
 בַּהֲסֵרֶת הַנְּעֻלִיִּים.²⁷

ו מֹשֶׁה הַתְּקַרַּב יַחַף, וְאִז שָׁמַע קוֹל שֶׁהַזְדַּהָה לְפָנָיו – וַיֹּאמֶר: אָנֹכִי
 אֱלֹהֵי אָבִיךָ, עִמְרָם, אֲבָל אֵינְנִי רַק אֱלֹהֵי אָבִיךָ הַסְּמוּךְ – אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו, כִּי יָרָא מֵהַבֵּיט
 אֶל הָאֱלֹהִים. כִּשְׁנוֹכַח לְדַעַת שֶׁה' הוּא הַמִּתְגַּלֵּה אֵלָיו, חֲדַל מֵלְהַבִּיט
 אֶל הַלְהַבָּה מִתּוֹךְ יִרְאֵת כְּבוֹד כִּלְפֵי אֱלֹהִים²⁸ אוֹ מִתּוֹךְ פַּחַד מוֹוֹת.²⁹

פּטל
(סְנֵה?)

סְנֵה זוֹהָה עִם עֲצִים קוֹצֵנִיִּים, כְּגוֹן הַשִּׁיטָה
 (שֵׁם מְדַעִי: Acacia) וְהַשִּׁיזָף הַמְצוּי (שֵׁם
 מְדַעִי: Ziziphus spina-christ) הַגְּדֹלִים
 בְּנַחֲלֵי סִינַי; וְעִם צִמְחִים שְׂפָרוֹתֵיהֶם אוֹ
 פְּרָחֵיהֶם אֲדוּמִים אוֹ כְּתוּמִים, כְּגוֹן רְנוּג
 הַשִּׁיטִים (שֵׁם מְדַעִי: Loranthus acaciae),
 הַטּוֹפֵל הָאֲדוּם (שֵׁם מְדַעִי: Cynomorium
 coccineum) וַיְחַנּוּק הַמְּדַבֵּר (שֵׁם מְדַעִי:
 Cistanche tubulosa). נִרְאֶה שְׂבֵת־רִגוּמִים
 וּבְמִדְרָשִׁים הוּא מְזוּהָה עִם הַפְּטֵל (שֵׁם
 מְדַעִי: Rubus sanguineus), צִמַּח קוֹצֵנִי
 הַגָּדֹל בְּנַחֲלֵי סִינַי שְׂפָרוֹתָיו אֲדוּמִים. (רְאוּ
 שְׂמוֹת רַבָּה בְּט; שְׂבֵת סוֹ ע"א; רס"ג עַל
 אֶתֶר).

הַרְחִיבוֹת | וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בַּעַר בְּאֵשׁ אֲמָנָם לַעֲתִים
 צִמַּח מִתְחִיל לְבַעוֹר בְּאוֹפֵן סְפוּנְטָנִי
 בְּמִדְבָּר בְּשֶׁל עֲצֵם כִּלְשֵׁהוּ הַמְּרֹכֵז אֶת
 קֶרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ, אֶךְ הַדְּבַר נִדִּיר, וּבִפְרָט
 בְּסֵנֵה. מִשֶׁה רוֹאָה כְּאֵן אֶת לְהַבִּית
 הָאֵשׁ, אֲבָל יִיחּוּדוֹ שֶׁל הַמְּרֹאֶה הוּא בִּכֵּךְ
 שֶׁהָאֵשׁ הַבוֹעֶרֶת בְּסֵנֵה אֵינָה אוֹכֶלֶת
 אוֹתוֹ.

הַאֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יְהוָה רְאֵה רְאִיתִי אֶת-עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֲבוֹי. וְאֵרֶד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֲלֹתוֹ מִן-הָאָרֶץ הַהִוא אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל-אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ. אֵין זֹו בְּרִיחָה, אֵלֵא מַעֲבֵר לְמָקוֹם טוֹב הַרְבֵּה יוֹתֵר - אֵל מָקוֹם הַפְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲתִי וְהַיְבוּסִי. וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֵה אֵלַי, וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם. בְּרִצּוֹנִי לְהַצִּילָם, אֵךְ אֲנִי זָקוֹק לְשַׁלֵּיחַ - וְעַתָּה, לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲהַ, וְאֵתָה, הוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים: מִי אֲנֹכִי כִי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעֲהַ, וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם!

יב וַיֹּאמֶר ה': כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. אֵין אֵתָה מֵתְבַקֵּשׁ לְפַעוֹל בְּכוּחַךְ הַפְּרֹטִי. אֵינְךָ אֵלֵא שְׁלִיחַ. וְזֶה לָךְ הָאוֹת, הַסִּימָן כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ. אֵמְנָם לֵאחֹר מִכּוֹן מֹשֶׁה יִקְבַּל סִימָנִים נוֹסְפִים, אֵךְ הַסִּימָן הָעֵיקָרִי הִיָּה שֶׁתוֹךְ זְמַן לֵא רַב הוּא יָדַע בּוֹדָאוֹת שְׁשִׁלְיחוֹתוֹ אֵינְנָה דְמִיוֹן אוֹ מִשְׁאַלֵת לֵב גְרִידָא - בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

יג וַיֹּאמֶר ה': כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. אֵין אֵתָה מֵתְבַקֵּשׁ לְפַעוֹל בְּכוּחַךְ הַפְּרֹטִי. אֵינְךָ אֵלֵא שְׁלִיחַ. וְזֶה לָךְ הָאוֹת, הַסִּימָן כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ. אֵמְנָם לֵאחֹר מִכּוֹן מֹשֶׁה יִקְבַּל סִימָנִים נוֹסְפִים, אֵךְ הַסִּימָן הָעֵיקָרִי הִיָּה שֶׁתוֹךְ זְמַן לֵא רַב הוּא יָדַע בּוֹדָאוֹת שְׁשִׁלְיחוֹתוֹ אֵינְנָה דְמִיוֹן אוֹ מִשְׁאַלֵת לֵב גְרִידָא - בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

יג וַיֹּאמֶר ה': כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. אֵין אֵתָה מֵתְבַקֵּשׁ לְפַעוֹל בְּכוּחַךְ הַפְּרֹטִי. אֵינְךָ אֵלֵא שְׁלִיחַ. וְזֶה לָךְ הָאוֹת, הַסִּימָן כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ. אֵמְנָם לֵאחֹר מִכּוֹן מֹשֶׁה יִקְבַּל סִימָנִים נוֹסְפִים, אֵךְ הַסִּימָן הָעֵיקָרִי הִיָּה שֶׁתוֹךְ זְמַן לֵא רַב הוּא יָדַע בּוֹדָאוֹת שְׁשִׁלְיחוֹתוֹ אֵינְנָה דְמִיוֹן אוֹ מִשְׁאַלֵת לֵב גְרִידָא - בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

(ישעיה סג,יא), כינוי חריג הרמוז לביטול אישיותו הפרטית בעבור העם). מסיבה זו שב ושאל כבר בראשיתו: מי אנכי, שכן חש זרות כלפי תפקידים מכובדים של ייצוג והנהגה.

זה לך האות' החזון הנבואי מפקיע את האדם מחייו הרגילים ומשגרת התודעה שלו. במהלכו נמצא החוזה במקום אחר. את עומק חווייתו אי אפשר לתאר, ואף לא ניתן להפריך, אך חשובה מכך היא שאלת האובייקטיביות של החזון. החוויה לעתים קשורה למצבי נפש או חלום פרטי של החוזה, ועל כן גם מי שקיבל מסר ברור בהתגלות שחוזה, לא יודע תמיד מה תוקפו של מסר זה. מכאן נובעת חשיבותו של האות לאישוש אמתותה של הנבואה.

'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה' האות שמקבל משה חריג שכן אין הוא סימן שניתן מראש; הוא צפוי להתקיים רק בסופה של הדרך. לפי דברי ה', האות שבאמצעותו יהיה

כי ידעתי את מכאביו אלוקים מכיר לא רק את כאביו הגלויים של עמו, בהכאתם ובנגישתם של העבדים העבריים, אלא אף את צרותיו הנסתרות הוא יודע. השעבוד הזה, שלא הונחה על ידי חוקים מוגדרים, כלל גם מכאובים שהיו כרוכים בערעור המשפחה - בפירוד בין איש ואשתו ובין הורים לילדיהם.

מי אנכי רבים הצביעו על כך שההשגחה העליונה גלגלה את הנסיבות כך שמשה לא יפנים סממני עבדות כלשהם, אלא יהיה היחידי מכל עמו שגדל באותה תקופה כבן חורין. קרקע גידולו זו, בתוך בית המלוכה, היא שהעניקה לו את העוז להיאבק למען היושר והצדק. ובכל זאת הוא לא ייחס לעצמו מעלה יתרה. התורה אף תעדי עליו בהמשך שהוא ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב,ג). לאורך חייו חש משה מחויבות עמוקה לעמו ולאלוהים. על כן כונה פעמים רבות עבד ה' (דברים לד,ה; יהושע א,א; מלכים ב' יח,יב ועוד. פעם אחת הוא נקרא משה עמו

יז ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. וחס תלמך, מה תועיל? והוצא חת עמי, יועילו דברך ותנחמם:

יח מי אנכי. מה חני חשוב לדבר עם המלכים? וכי אוציא את בני ישראל. ואף חס חשוב חני, מה זכו ישראל שיעשה להם גם ויוציאם ממצרים?

יט ויאמר כי אהיה עמך. הסיבו על ראשון ראשון ועל חזרון חזרון: שחמרת מני חנכי כי חלך חל פריעה - לא שכלך היא כי חס משלי, כי חיה עמך, וזה הפריעה חשך רחית פסנה, כלך החזית כי חנכי שלחנתך וקדחי חני להעיל פהשך

רחית הסנה עושה שליחותי וחינו חפלך תלך בשליחותי וחינוך נזוק, ושאלת: מה זכות יש לשלחל שיעלו ממצרים? דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים להפיל התורה על הקר הזה לסוף שלשה חדשים דבר חסה, כי חיה עמך, וזה שתנליח בשליחותך, כלך החזית על הכטחה חזרת שחע מכתבתך, שפשתנחם ממצרים תעבדון חזתי על הקר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לשלחל ודגמת לשון זה מנינו בישעיה (כ, ב): וזה כלך החזית חכול השנה ספתי, וגו' מפלת סנחריב תהיה כלך חזית על הכטחה חזרת, שחלכטם חרבה מפרזית וחי חכך הספתי:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים הֲנִי אֲנֹכִי בֶּאֱ-אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמַרְוּ לִי מַה-שְּׁמוֹ מִן מַה אָמַר אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק

תַּחֲמַר "וַיֹּאמֶר" וְגו': זֶה שְׁמִי לְעֹלָם. חֶסֶד וְיוֹ, לֹמַר הַעֲלִימָהוּ שְׁלַח יִקְרָא כְּכַתְּבוּ: וְזֶה זְכָרִי לְמַדּוֹ הַיַּחַךְ נִקְרָא וְכֵן דָּוָד הוֹאֵל חוֹמֶר: "ה' שֶׁמֶךְ לְעוֹלָם ה' זְכָרְךָ לְדָד וְדָד" (תהלים קלה, ט).

יד-טו | אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה. "חֶהְיָה" עִמָּם בְּנֶגְדָה זו, "חֶשֶׁר חֶהְיָה" עִמָּם בְּשַׁעֲבֹד שֶׁחֶר מְלָכִיּוֹת. חֶמֶר לְפָנָיו: דְּפוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה חֶנֶּעַ מְכִיר לָהֶם צָהָ חֶחֶרְתָּ? דִּים בְּנֶגְדָה זו! חֶמֶר לו! יִפֶּה חֶמֶרְתָּ, "כֶּה

הָזֶה. תִּגִּיעוּ לְאוֹתוֹ הַר שֶׁעָלִיו אֶתְּה עוֹמֵד עֵתָה, וְשׁוֹב אֶתְּגַלֶּה בְּפָנֶיךָ, אֲלֵא שֶׁאֵז תִּהְיֶה הַהֲתַגְלוֹת בְּרוּרָה וְפּוֹמְבִית יוֹתֵר. אֵז יִנְכַח כִּאֵן הָעַם כּוֹלוּ, וְהוּא יְבוֹא לְכִאֵן לְעִבּוֹד אוֹתִי.

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים: הֲנִי אֲנֹכִי בֶּאֱ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתִּי לָהֶם: "אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם", וְאָמַרוּ לִי: "מַה שְּׁמוֹ?" – מַה אָמַר אֱלֹהִים?

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה: אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה. בִּיטוּל הַשְּׂאֵלָה – אֵין לִידִיעַת שְׁמִי כֹל חֲשִׁיבוֹת,³⁰ או: הַבְּטַחָה – תְּמִיד אֵהְיָה,³¹ או: 'אֵהְיָה' הוּא שְׁמִי.³²

וַיֹּאמֶר שׁוֹב אֲלוֹקִים: כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּאֲשֶׁר תִּדְבַר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תִּפְתַּח בְּצִיטוּט הַהֲכַרְזוֹתִי וְהַמְאִיִּים: אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה. בִּיטוּי זֶה עֵלוּל לְעוֹרֹר בְּהֶם פַּחַד מִשׁוֹם שֶׁאֵל הַבְּטַחָה שֶׁאֵהְיָה אֶתְּם תְּמִיד, יִכּוֹל לְהַתְּלוּת גַּם גּוֹון מְאִיִּים, שֶׁהֲרִי הוֹפְעוֹתוֹ שֶׁל ה' אֵינֵן תְּמִיד רְכוֹת וּמִבְּשׁוֹרוֹת הַקְּלָה. עַל כֵּן עֲדִיף שֶׁתֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל: אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. כִּאֵן בְּרוּר ש'אֵהְיָה' הוּא שְׁמוֹ שֶׁל ה'. לֵאחֲרַי תִּשׁוּבוֹתוֹ הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁל אֲלוֹקִים, שֶׁכֻּלְּהָ אֵת כֹּל הַמְּצִיאוֹת – אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה, כְּלוֹמַר אֲנִי הוּא הַמְּצִיָּה בְּכֹל מִצַּב זִמְוֵן, הוֹפִיעָה תִּשׁוּבוֹתוֹ הַשְּׁנִיָּה, הַמְּסַתְּפֶקֶת בְּמִלָּה אֱהִיָּה בְּלִבְד – שֶׁמִּשְׁמַעָה – הַהוּוּיָה הַמְּתַמְדָּת.

טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה: כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֵתָה יוֹזְכֵר שֵׁם נּוֹסֵף: ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב

שִׁיקְבְּלוּ בְּשׁוֹרָה כְּזוֹ. נִרְאָה כִּי מִבְּחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה זֹהוּ שֶׁאֵלָה רֵאשׁוֹנָה בְּמַעֲלָה. הוּא עֲצָמוֹ רוֹצֵה לְדַעַת תַּחֲלִילָה מִהוּ שֵׁם ה', אֵף שֶׁלֵּא יִהְיֶה זְקוֹק לִידִיעָה זו לְצוֹרֵךְ הַנְּהַגְתּוֹ הַמִּידִית שֶׁל הָעַם.

'אֵהְיָה' לְעַתִּים נוֹשֵׂאת צוֹרֵת הַעֲתִיד הַדְּקוּדָקִית בְּמַקְרָא גַם מִשְׁמַעוֹת שֶׁל הוּוּה מִתְּמַשֵּׁךְ. (רֵאוּ רֵש"י בְּרֵאשִׁית כֹּד, מַה, רֵש"י בְּמִדְבַר טו, וְרֵש"י אֵיּוֹב א, ה). אֱהִיָּה אֵינְנוּ בְּהַכְרַח שְׁמוֹ שֶׁל מִי שִׁיָּהִי בְּעֵתִיד, אֲלֵא שֶׁל מִי שִׁקִּיִּים תְּמִיד, שִׁקִּיּוֹמוֹ וְנוֹכַחוֹתוֹ תְּמִידִיִּים. (רֵאוּ ר"י בְּכוּר שוֹר). אִמְנָם שֵׁם זֶה אֵינְנוּ נִמְנָה רִשְׁמִית עִם שְׁמוֹת הַקְּדוּשׁ לְכֹל הַדְּעוֹת, (רֵאוּ רַמְב"ם הַלְּכוֹת יִסוּדֵי הַתּוֹרָה ו, א-ב וְכִסְף מִשְׁנֵה שֵׁם), וְעַם זֹאת, כֹּכֵל סְפָרוֹת הַסּוּד שֶׁל הַיְהוּדוֹת מִרְאשִׁיתָה הוּא נַחֲשֵׁב לְשֵׁם קְדוּשׁ. (רֵאוּ זֹהָר ח"ג יא, א). וְרֵאוּ עוֹד שְׁבוּעוֹת לֵה ע"א).

בְּעַמִּים אַחֲרִים מִתִּיחִסִּים שְׁמוֹת שׁוֹנִים לְאֵלִים לְפִי תְּפִקִּידָהֶם וּפְעוּלוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם, וְגַם, לְהַבְדִּיל, כִּמָּה מִשְׁמוֹת הַקְּדוּשׁ הַיְהוּדִיִּים כְּרוֹכִים בְּאִפְיוֹן אֲלוֹקִים מִבְּחִינָה זו או אַחֲרָת. לְעוֹמֹת זֹאת, הַשֵּׁם הַזֶּה אֵינְנוּ מִצּוֹמֵצִם לְכַדִּי תְּפִקִּיד אוּ מוֹפֵעַ כְּלִשְׁהוּ

בְּטוֹחַ שֶׁה' הוּא שֶׁשְׁלַחוּ לְמִשְׁמִימָה, הוּא עֲצֵם הַצְּלַחְתּוֹ לְבַצֵּעַ אֵת הַשְּׁלִיחוֹת, עֲצֵם הַגְּשַׁמָּת הַנּוֹבֹאָה. עִם זֹאת, הַתְּפִקִּיד הַמוּטָל עַל מִשְׁה מִתִּיחַד בְּכַךְ שֶׁאֵין בּוֹ רַק שְׁלִיחוֹת וּמִסֵּר בְּלִבְד, אֲלֵא מִצּוֹרְפֶת אֵלִיו גַּם הַבְּטַחָה. לְעוֹמֹת פְּנִייתוֹ שֶׁל ה' לְנִבְיָאִים אַחֲרִים, שֶׁנִּשְׁלַחוּ לְהִבְיֵא לִידִיעַת הָעַם מִסֵּר אֲלוֹקִי, אֵךְ לֵא הוֹבְטַח לָהֶם שֶׁהַנּוֹבֹאָה שֶׁבְּפִיהֶם אֵכֵן תִּתְּבַצֵּעַ, שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כֻּלְּהָ מִרְאשִׁיתָה גַם אוֹת הַקְּשׁוֹר הַבְּטַחָת הַמִּיּוֹשׁ. כְּכֹר בּוֹמֵן שֶׁהַתְּפִקִּיד הוֹטָל עָלָיו, הוֹבְטַח לוֹ שֶׁשְׁלִיחוֹתוֹ תִּתְּמַשֵּׁ כְּשֶׁכֵּל עִמּוֹ יַעֲבֹד אֵת ה' עַל הַהַר הַזֶּה.

'מַה שְּׁמוֹ' שֶׁאֵלֵת שְׁמוֹ שֶׁל אֲלוֹקִים אֵינְנָה רַק שֶׁאֵלָה מַעֲשִׂית שְׁנוּעָדָה לְסִייעַ לְמִשְׁה בְּתַקְשׁוֹרוֹת עִם יִשְׂרָאֵל. עִבְרוּ מֵאוֹת שׁוֹנִים שֶׁל גְּלוּת וְעַבְדוֹת בְּמִצְרַיִם, וְגַם אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרוּ אֵת לְשׁוֹנֵם וְאֵת מְנַהִיגָהֶם (רֵאוּ שְׁמוֹת רַבָּה א, כח), הִידִיעַ שְׁנִשְׁתַּמַּר בְּזִיכְרוֹנֵם עַל עִבְרָם לֵא הִיָּה כֶּה עִמּוֹק. אִמְנָם יִיתְּכֵן שֶׁלֵּא בְּרוּר לָהֶם אִם לְאֲלוֹקֵי אֲבוֹתֵיהֶם יֵשׁ שֵׁם, וְמַהוּ שֵׁם זֶה, אֵךְ מִסְתַּבֵּר שֶׁלֵּא זוֹ תִּהְיֶה שֶׁאֵלְתֶּם הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁל אֲנִשִּׁים מְדוּכָאִים, בְּעַת

הרחבות

שֶׁל ה'. מִשְׁמַעוֹתוֹ הַפְּשׁוּטָה הִיא: אֲנִי הוּא הַהוּוּיָה עֲצָמָה. מִשֶּׁה צְוִיָּה לְהַעֲבִיר אֵת יִשְׂרָאֵל אֵל הַהֲכַרָּה בְּאַחְדוֹתוֹ שֶׁל אֲלוֹקִים. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינְנוּ דְמוּת רֵאשִׁית ב'פְּנִתִיאוֹן'; אֵין הוּא מִתְּגַלֶּה כִּאֵן בְּתוֹר הַיּוֹצֵר אוּ הַשׁוֹפֵט בְּלִבְד, כִּפִּי שֶׁהַתְּגַלָּה בְּאִמְצַעוֹת שְׁמוֹתֵינוּ הַאֲחֵרִים (לְמַשֵּׁל הַשֵּׁם 'אֲלוֹקִים' מוֹרָה עַל כּוֹחַ וְשִׁלְטוֹן). מִשֶּׁה הַצְּטוּוֹה לּוֹמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכִּאֵן אֵין מְדוּבָר בְּהִיבֵט זֶה אוּ אַחֲרַי הַאֵלוּהוֹת – אֲלוֹקֵי אֲבוֹתֵיהֶם הוּא הַהוּוּיָה עֲצָמָה. (רֵאוּ מוֹרָה נְבוֹכִים ח"א סג; גְּבוּרוֹת ה' כה).

הַשֵּׁם י-ה-ו-ה שֵׁם זֶה, הַמְּכוֹנָה גַם 'שֵׁם הַהוּוּיָה', דּוֹמָה בְּצוֹרְתוֹ לְשֵׁם הַקְּדוּם. הַמַּעֲבֵר אֵלִיו מִן הַשֵּׁם 'אֵהְיָה' עִשׂוּי לְגַלְּם

מַעֲבֵר מִלְשׁוֹן מְדַבֵּר, לְלִשׁוֹן נִסְתֵּר – מַעֲיֵן 'יָהִי'. (רֵאוּ רַבָּב"ע 'הַאֲרוּךְ' וְרֵש"י"ם). חִילּוּפֵי הַאֲוִתִּיּוֹת י' ב-ו' מוֹפִיעִים הֵן בְּכַמָּה מַלִּים מִהַשׁוֹרֵשׁ הַיָּה, הֵן בְּשׁוֹרֵשֵׁים אַחֲרִים (כְּמוֹ ח,י-ה,ח,ו,ה; י,ל-ד,ו,ל,ד. רֵאוּ רֵש"י בְּרֵאשִׁית ג,כ; וְד"ק שְׁמוּאֵל ב' ו,כג). לְפִי פִירוּשׁ זֶה, כִּאֲשֶׁר אֲלוֹקִים מְדַבֵּר הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּגוֹף רֵאשׁוֹן – 'אֵהְיָה', וְאֵילוֹ כְּשֶׁאֲחֵרִים מְדַבְּרִים עָלָיו מִן הַרְאוּי שִׁיקְרָאוּ לוֹ בְּגוֹף שְׁלִישִׁי – 'יָהִי'.

הִיו שֶׁהַדְּגִישׁוֹ בְּשֵׁם זֶה אֵת הַקִּיּוֹם הַתְּמִידִי וְהַמוֹחֲלָט, וְהִיו שֶׁהַדְּגִישׁוֹ בּוֹ אֵת הַיְצִירָה וְהַהֲתַהוּוֹת. לְמִירוֹת הַנִּיּוֹנוֹת הַרְבִּים לְהַבִּין אֵת הַמִּשְׁמַעוּיּוֹת הַעִמּוֹקוֹת הַגְּנוּזוֹת בּוֹ נוֹתֵר הַשֵּׁם מִסְתוּרִי וְעוֹלָם.

חמישי

וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכוּרִי לְדֹר דָּר: לֵךְ וְאֶסְפַּתְּ אֶת־זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב לְכֶם בְּמִצְרַיִם: וְאָמַר אֶעֱלֶה אֲתֶכֶם מִמִּצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבֵאתְ אֵתָהּ וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּדֵנָּה דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: וּשְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר

הוא שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם. זה, ה', שם הווייה, הוא שְׁמִי לְעֹלָם, וְזֶה זְכוּרִי לְדֹר דָּר. בו תשתמשו מכאן והלאה, ואין שם מקודש ממנו. ^{טו} עד כאן השיב ה' למשה על השאלה: "מה אמר אלהם". עתה יורה לו על שליחותו העתידית - לֵךְ וְאֶסְפַּתְּ אֶת זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: ה' שהוא אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי, שהוא גם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, לְאָמַר: פְּקֹד פְּקֹדֹתַי, זְכוּרֹתַי, או: הַבֵּאתִי בְּחֶשְׁבוֹן אֲתֶכֶם, וְלֹא עֵצֶם קִיּוּמֶכֶם בְּלִבָּד עֲלֵה בְּפִקִּידוֹתַי, אֲלֵא גַם אֶת הָעֲשׂוּי לָכֶם, מַה שְׁקוּרָה לָכֶם, סְבַלְכֶם בְּמִצְרַיִם. ^{טז} וְאָמַר: אֶעֱלֶה אֲתֶכֶם מִמִּצְרַיִם אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי, אֶל אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ.

^{יז} נוכח היסוסיו של משה, ה' הבטיח לו - וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, וּבֵאתְ אֵתָהּ וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו: ה' - וכיוון שאין הוא מכיר את ה', עליך להסביר לו - אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ, הַתְּגַלָּה אֵלֵינוּ, הַזְדַּמֵּן לָנוּ וּמְסוּר לָנוּ מְסוּר - וְעַתָּה נִלְכְּדֵנָּה דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָר, וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ. ^{יח} וְאֲנִי יָדַעְתִּי, כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ, וְלֹא, אִם לֹא - ^{יט} בְּיַד חֲזָקָה אֶגְרוּם לוֹ לַעֲשׂוֹת זֹאת. ^כ וְשְׁלַחְתִּי אֶת יָדִי, וְהִכִּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר

יורה להם לשוב למצרים, אך אם אלוקיהם ישלח אותם להמשיך במסעם במדבר או לפנות למקום זה או אחר - לשם ישימו פעמיהם. (ראו עוד אור החיים ורבנו בחיי פס' יח; רשב"ם פס' יא; דרשות הר"ן, סוף יא.)

בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבך המכות אינן מכוונות לשכנע את האיש פרעה בלבד. אילו רצה אלוקים רק להשפיע על פקודותיו של פרעה, הרי שיכול היה לפגוע בו באופן פרטי. המכות נועדו לגלות את שמו של ה' בעולם - הן לעיני ישראל והן לעיני המצרים (להלן ז, יא-ב). סירובו של מלך מצרים לשחרר את ישראל אינו אלא אמתלה לגילוי זה. הנפלאות הללו אינן רק חלק מההיסטוריה של עם ישראל; הן אף חלק מן הזיכרון הקולקטיבי שלו ומאמונתו. על כן נזכרות מכות מצרים - ולא רק יציאת מצרים - בשירת ההלל הגדול ובמקומות נוספים בספר תהלים (עז, מג-נא; קה, כו-לח; קלו, י).

נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונבחה לה' אלהינו' אף על פי שמשה נשלח להוציא את העם ממצרים, הבקשה שנשלח להציג לפני פרעה עתה - צנועה יותר. בהמשך יסרב פרעה לאפשר לישראל לצאת אפילו למסע קצר כזה, ואם יסכים - יסייג את הסכמתו מאוד; כאשר ייכנע בסופו של דבר, כניעתו תהיה בלתי מותנית, ובלא שידע כלל לאן מועדות פניהם ואם ישוב. מתוך כך מתעוררת השאלה אם הדרישה המצומצמת שניסח משה במפורש כאן, לא היתה אלא אלא תחבולה שנועדה להסתיר מפרעה את כוונתם האמתית של ישראל - השחרור המלא ממצרים? לאו דווקא. מסע בן שלושה ימים במדבר הוא יציאה אל מחוץ לטריטוריה של מצרים. אף ההכרזה שמשע זה נועד לזבח לאלוהיהם, יש בה כדי להצהיר על עצמאות דתית הנושאת גם משמעות פוליטית: ישראל אינם כפופים עוד למלך מצרים, והם יוצאים לפגוש את אלוקיהם, ולאחר מכן - ילכו באשר יורה להם ה'. פרעה יכול לקוות שה'

^{טז} את זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל. מִיִּחְדָּים לִשְׂכֵחָה. וְאִם תִּחַמַּר זַקְנֵיכֶם סִתֶּם, הַיֵּחֶךְ חָפְשֵׁךְ לוֹ לְחַסֵּף זַקְנֵיכֶם שֶׁל שְׂעִים דְּפוּחִי?

^{יז} וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ. מִכַּיּוֹן שִׁתְּחַמַּר לָהֶם לְשׂוֹן זֶה יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שְׁפָבֵר סִימָן זֶה מְסוּר בִּידֶם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְלָלוּ; יַעֲקֹב חָמַר לָהֶם: וְאֵלֵהֶם פְּקֹד וַיִּפְקֹד אֶתְכֶם" (בְּרַחֲשִׁית ג' כד), יוֹסֵף חָמַר לָהֶם: "פְּקֹד וַיִּפְקֹד אֶתְכֶם" (שם פְּסוּק כה); נִקְרָה עָלֵינוּ. לְשׂוֹן מִקְרָה, וְכֵן: "וַיִּקְרָ אֶתְכֶם" (בְּמִדְבָר כג, ד); "וְחִנְכֵי חֶקְרָה כִּה" (שם פְּסוּק טו) - חֶחֶךְ נִקְרָה מִחִתֵּן הַלֶּם:

^{יח} וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ. מִכַּיּוֹן שִׁתְּחַמַּר לָהֶם לְשׂוֹן זֶה יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שְׁפָבֵר סִימָן זֶה מְסוּר בִּידֶם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְלָלוּ; יַעֲקֹב חָמַר לָהֶם: וְאֵלֵהֶם פְּקֹד וַיִּפְקֹד אֶתְכֶם" (בְּרַחֲשִׁית ג' כד), יוֹסֵף חָמַר לָהֶם: "פְּקֹד וַיִּפְקֹד אֶתְכֶם" (שם פְּסוּק כה); נִקְרָה עָלֵינוּ. לְשׂוֹן מִקְרָה, וְכֵן: "וַיִּקְרָ אֶתְכֶם" (בְּמִדְבָר כג, ד); "וְחִנְכֵי חֶקְרָה כִּה" (שם פְּסוּק טו) - חֶחֶךְ נִקְרָה מִחִתֵּן הַלֶּם:

^{יט} לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ. חֵס חַיִּן חָנֵּי מַרְחָה לוֹ יְדֵי הַחֲזָקָה; כְּלוּמָה, כָּל עוֹד שָׁחִין חָנֵּי מוֹדִיעוֹ יְדֵי הַחֲזָקָה לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לְהֵלֶךְ: לֹא יִתֵּן. "לֹא יִשְׁפּוֹק", כִּמּוֹ: "עַל כֵּן לֹא תִתְעַנֶּךְ" (בְּרַחֲשִׁית ב' א), "וְלֹא תִתְעַן אֶתְכֶם לְהַרְעוֹ עַמִּי" (שם ב' א), וְכֵן לְשׂוֹן תִּנְיַהֵם הֵם. וְגַם מִפְּרָשִׁים, "וְלֹא בִיד חֲזָקָה", וְלֹא בְּשִׁבִיל שִׁדְרוֹ חֲזָקָה, כִּי מִאִזּוֹ חֲשַׁלְּחַ חֵת יְדֵי וְהִפְיַע חֵת מְצַרַיִם" וְגו' (פְּסוּק כ), וּמִתְּרַגְּמוֹן חִתִּי: "וְלֹא מִן קָדֶם דְּחִילָה תִּקְרִי". מְשַׁמּוֹ שֶׁל דְּבִי יַעֲקֹב פְּדָפֵי מִנְחָם נִחַמַר לִי:

אָעֲשֶׂה בְּקִרְבוֹ וְאַחֲרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: וְנָתַתִּי אֶת־
 חַן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא
 תִּלְכוּ רִיקָם: וּשְׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ
 כָּל־כֶּסֶף וְכָל־זָהָב וּשְׂמַלְתֹּם וְשִׁמְתֶם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־
 בְּנֵיתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶם אֶת־מִצְרַיִם: וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהִן־
 לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלְי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה
 אֱלֹהֶיךָ יְהוָה: וַיֹּאמֶר אֲלֵיו יְהוָה מִזֶּה בִּידְךָ וַיֹּאמֶר
 מִטָּה: וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה
 וַיְהִי לְנַחֲשׁ וַיִּנָּס מִפְּנֵיו: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזַנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק־בּוֹ וַיְהִי

מִה־זֶּה

כב | ומגרת ביתה. מלחמה שהיא צרה
 חתה פבית: ונצלתם. פתרגמו: ויתרוקנון,
 וכן: ונעלו: חת מנרים" (להלן יב, טו), ויתנעלו:
 בני ישראל חת עדים" (להלן לג, ו), והנו"ן פו
 יסוד. ומנחם חפרו פמחפרת צד"י עם
 "וינעל חללים חת מנהגה חביבם" (בראשית לח,
 טו), "חשך העיל חללים מאבינו" (סס טו), ולא
 יחמנו דבריו, כי חס לך היתה הנו"ן יסוד
 והיא נקודה פחירה, לך תהא משמשת
 פלשון ופעלתם חלף פלשון ונפעלתם,
 כמו: ונפחתם מעל האדמה" (דברים כז, טג),
 "ונתתם ביד חויב" (ויקרא כו, כה), ונעפתם
 לפני חויבים" (סס פסוק ח), ונתתם פתוקה"
 (יחזקאל כב, כח), "ויחמרתם נעלנו" (ידניה ז, יא),
 לשון נפעלנו. וכל נו"ן שהיא פחה פתבה
 לפתקים ונפעלת ממנה, פנו"ן של נו"ן,
 נושא, נו"ן, נו"ן, נו"ן, נו"ן, נו"ן, נו"ן, נו"ן,
 ופעלתם פתקד פשפח פחטף, פגון:
 "ונשחתם חת חביבם" (בראשית מה, יט),
 "ונתתם להם חת חרן הגלעד" (במדבר לב,
 טו), ונמלתם חת פשח ערלתכם" (בראשית יז,
 יח), לכך הנו חומר שזאת, הנקודה פחירה,
 מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נעול,

אָעֲשֶׂה בְּקִרְבוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן, לאחר המכות הללו יִשְׁלַח אֶתְכֶם. כא וְנָתַתִּי
 אֶת חַן הָעַם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם, וממילא – וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן – לֹא תִלְכוּ
 רִיקָם, בידיים ריקות. כב וּשְׂאֵלָה, על מנת להחזיר, 34 או: ולקחה 35
 אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָל־זָהָב וּשְׂמַלְתֹּם. בהשאלת
 הכלים והבגדים או בנתינתם יתבטא הכבוד שעתידים המצרים
 לרחוש כלפי בני ישראל. וּשְׂמַתֶם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנֵיתֵיכֶם את כל
 מה שתקבלו משכנותיכם, וְנִצַּלְתֶם אֶת מִצְרַיִם, כמו שהבטיח ה'
 לאברהם שבניו יצאו ברכוש גדול. 36

פרק ד א משה עדיין היסס – וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: וְהִן, ואולי, ואם, 37 או:
 והרי לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי, כי יאמרו: "לא נראה אליך ה'".
 ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיו ה': מה הדבר הזה שאתה אוחז בידך?
 וַיֹּאמֶר משה: מטה.
 ג וַיֹּאמֶר ה': השליכהו ארצה.

וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה, וַיְהִי הַמֶּטֶה לְנַחֲשׁ. וַיִּנָּס, ברח מֹשֶׁה מִפְּנֵיו – מפני הנחש.

ד וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזַנְבוֹ.

זנתתי את חן העם הזה בעיני מצרים' מכמה
 מקומות בסיפורי יוסף בספר בראשית עלה
 שהמצרים בזו לעברים ונמנעו לאכול אתם
 מסיבות דתיות וחברתיות. (ראו בראשית
 מג, לב). ליחס המתנשא של המצרים
 כלפי העברים נמצא אישור רב בתעודות
 המצריות המוכרות כיום. השנאה כלפי
 העברים הגיעה בוודאי לממדים קיצוניים
 יותר כאשר העברים הפכו עבדים. לא
 היה צורך בהוראה מפורשת כדי להכותם
 ולהתעלל בהם. ה' מגלה כאן כי כשיכה
 את מצרים יתהפכו היוצרות, וכל גישתם
 של המצרים כלפי עם ישראל תשתנה.
 בעקבות המופתים הללו התנשאותם של
 המצרים תהפוך לפחד, ולא זו בלבד אלא
 שהם יתחילו להתייחס אל ישראל בתור
 העם הנבחר. בלבושים שונים מופיע רעיון
 דומה בספר ישעיה – מי שאינו אלא עבד
 לאומים, ואינו עם בהווה, יצמח ויתפתח
 עד שיהיה המושל הנישא. (ראו למשל
 ישעיה נג).

מ'משכנתה ומגרת ביתה' מכאן נראה
 שהמצרים והעברים חיו בשכנות, לפחות
 בחלק מאזורי מצרים, שכן המצרים
 משאילים לבני ישראל חפצי ערך. מן
 הסתם, הגברים העברים היו מרוחקים
 יותר מן המצרים, אך הנשים העבריות
 שחיו בקרב המצריות ולא היו משועבדות
 במרחק, יצרו קשרים עם שכנותיהן.

לְמַטָּה בְּכַפּוֹ: לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה ה'
 אֱלֹהֵי אֲבֹתֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
 יַעֲקֹב: וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבְאֵרְנָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ ו'
 וַיָּבֵא יְדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵהּ וְהִנֵּה יְדוֹ מִצַּרְעַת כְּשִׁלְגָ:
 וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיֵּשֶׁב יְדוֹ אֶל־חִיקוֹ ו'
 וַיּוֹצֵאֵהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כְּבִשְׂרוֹ: וְהָיָה אִם־לֹא ה'
 יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ
 לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי
 הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וְלִקְחַתַּ מִּמִּימֵי
 הַיַּאֲד וְשִׁפְכַתַּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־
 הַיַּאֲד וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי
 אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֹשִׁם

ו' מִצַּרְעַת כְּשִׁלְגָ. דַּקְךָ צִרְעַת לִהְיוֹת
 לְבִנְיָה, "אִם בְּהִרְתָּ לְבִנְיָה הוֹחֵ" (ויקרא ט'
 ט'). חָף בְּחֹזֶק זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלִּשְׁוֹן הָרַע
 סִפֵּר בְּחִמְרוֹ: "לֹא יֵאֱמִינוּ לִי" (לעיל פסוק
 ט'). לְפִיכֵךְ הִלְכֵהוּ בְּצִרְעַת, כְּמוֹ שֶׁלִּקְחָהּ
 מֵרִים עַל לְשׁוֹן הָרַע.
 ט' וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו'. וְהָיוּ וְהָיוּ, שְׁתֵּי פְעֻמִּים.
 נִרְחַח פְּעִיעֵי, חִלּוֹ נִחְמַר: "וְהָיוּ הַמַּיִם חֹשֶׁר
 תִּקַּח מִן הַיַּאֲד לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא" אֲנִי
 שְׂפִידוֹ הֵם נִהְפְּכִים לְדָם, וְחָף כִּשְׂיָהוּ
 לְחָרֶץ יְהוָה בְּהוֹיָתוֹ, חִבֵּל עֲכָשׂוֹ מִלְּמַדְנֵי
 שֶׁלֹּא יְהוָה דָּם עַד שְׂיָהוּ בַּיּוֹם הַהוּא:

ז' וַיּוֹצֵאֵהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כְּבִשְׂרוֹ.
 מִכָּאֵן שְׁמֵדָה טוֹבָה מִמֵּהֲרַת לְבִיא מִמֵּדָת
 פִּרְעוֹנֹת, שֶׁהָרִי כְּרָשׁוֹנָה לֹא נִחְמַר
 מִחִיקוֹ:

ח' וְהֵאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן.
 מִשְׁתַּחֲמַר לָהֶם: שֶׁבְּיָלְכֶם לְקִיָּתִי עַל
 שְׁסִפְרֵתִי עֲלִיכֶם לְשׁוֹן הָרַע, יֵאֱמִינוּ לָךְ,
 שֶׁכִּבְדֵּר לְמַדּוֹ כִּכְךָ שֶׁהַמַּוְדָּעִים לָהֶם לֹקִים
 בְּנִגְעִים, כְּגוֹן פְּרַעֲיָה וְחִזְיָמְלֵךְ בְּשִׁבִיל
 שָׂרָה:

וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּחְזַק בוֹ, וַיְהִי הַנַּחֵשׁ לְמַטָּה בְּכַפּוֹ. ה' זהו אות ומופת
 שמשה יוכל להראות לאנשים שאליהם ילך - לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי נִרְאָה
 אֱלֹהֶיךָ ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶם, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב.

ו' וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד: הִבְאֵר נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ, מתחת לבגד.
 וַיָּבֵא יְדוֹ בְּחִיקוֹ, וַיּוֹצֵאֵהּ מִחִיקוֹ, וְהִנֵּה יְדוֹ מִצַּרְעַת כְּשִׁלְגָ.
 ז' וַיֹּאמֶר ה': הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל חִיקְךָ.

וַיֵּשֶׁב יְדוֹ אֶל חִיקוֹ, וַיּוֹצֵאֵהּ מִחִיקוֹ, וְהִנֵּה שָׁבָה כְּבִשְׂרוֹ, בשר היד הפך
 שוב לבשר רגיל, והצרעת נעלמה.

ח' ה' הוסיף ואמר לו: וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ, וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת
 הָרִאשׁוֹן, אות המטה ההופך לנחש וחוזר להיות מטה - וְהֵאֱמִינוּ לְקֹל
 הָאֵת הָאַחֲרוֹן, היד המצטרעת והנרפאת. ט' וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם
 לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ, וְלִקְחַתַּ מִּמִּימֵי
 הַיַּבְשָׁה. וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיַּאֲד, וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא. את שני
 האותות הראשונים הראה לו ה' במקום שבו עמד. כיוון שלא היו
 שם מים, לא נוסה שם המופת השלישי, אך ה' הבטיח לו שאף הוא
 יתקיים אם משה יזדקק לו.

י' משה עדיין לא היה בטוח בעצמו ובתפקידו - וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה':
 בִּי אֲדֹנָי! לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי. אינני יודע לדבר היטב, גַּם מִתְּמוּל,

גַּם מֵאֵז דְּבַרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וְכֹבֵד לְשׁוֹן
 אֲנִכִּי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי-
 יְשׁוּם אֱלִים אוֹ חֵרֶשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנִכִּי
 יְהוּה: וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ
 אֲשֶׁר תִּדְבֹר: וַיֹּאמֶר בֵּי אֲדָנִי שְׁלַח-נָא בְיַד-תְּשֻׁלַּח:
 וַיַּחַר-אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ
 הַלֵּוִי יִדְעָתִי כִּי-דַבֵּר יִדְבֹר הוּא וְגַם הִנֵּה-הוּא יֵצֵא
 לְקִרְאָתְךָ וּרְאֵךְ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: וּדְבַרְתָּ אֵלָיו וְשָׂמַח
 אֶת-הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְעִם-פִּיהוּ
 וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: וּדְבַר-הוּא לְךָ
 אֶל-הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה-לְךָ לְפִה וְאַתָּה תִּהְיֶה-

טו, הוא חֶהְרֵן וְכֹן פִּיחֵן-חֶהְרֵן: וַיֹּאמֶר
 לָהֶם פִּחֵן מִנְּקִים וְגו' וַיֹּאמֶר חֶהְרֵם חֶהְרֵם
 שְׂקוּנֵי עֵינָיו הַשְּׂלִיכֵם" (יחזקאל ב, ה-ז) וְאִתָּה
 נְבוֹאָה לְחֶהְרֵן נְחֻמָּה: כְּבֹד פֶּה. כְּכַבְדֹּת
 חֵץ מְדַבֵּר, וְכִלְשׁוֹן לְעַן כֹּלֵב"ח:

יא, מִי שֵׁם פֶּה וְגו'. מִי לְמִדָּה לְדַבֵּר
 כְּשֶׁהֵייתָ נְדוֹן לְעַנּוּ פְרָעָה עַל הַמְּנַגְּרִי:
 אוֹ מִי יְשׁוּם אֱלִים. מִי עָשָׂה פְרָעָה חֶלֶם
 שְׁלֵחַ נְתַחֲמֵן בְּמַעֲוֵת הַרְיָגְתְּךָ, וְאִתָּה
 מְשַׁחֲתוּ חֶהְרֵם שְׁלֵחַ שְׂמַעוּ בְּעוֹתוֹ עֲלֵיךָ,
 וְלֶחֶסֶף-לְטוֹרִין הַהוֹרְגִים מִי עֲשָׂה
 עוֹרִים שְׁלֵחַ רָחוּ כְּשֶׁבְרַחֲת מִן הַפִּימָה
 וְנִמְלֵטָה? הֲלֹא אֲנִכִּי. שְׂמִי "ה", עֲשִׂיתִי
 כָּל זֹאת:

יב, בְּיַד תְּשֻׁלַּח. בְּיַד מִי שְׁחַתָּה קָצִיל
 לְשֻׁלַּח, וְהוּא חֶהְרֵן דְּבַר חֶהְרֵם בְּיַד חֶהְרֵם
 שְׂחַתָּה לְשֻׁלַּח, חֵין סוֹפֵי לְהַכְנִס לְחֶהְרֵן
 וְלִהְיוֹת גּוֹחֵלֶם לְעַתֵּה, יֵשׁ לְךָ שְׂחַתָּה
 הַרְבֵּה:

מאתמול גם משלשם גם מאז דְבַרְךָ אֶל עַבְדְּךָ. אילו שינית את
 תכונותי, כך שמכאן ואילך איטיב לדבר, היה מתאים שאלך, אך הנה
 גם לאחר שנגלית אלי, עדיין דיבורי עילגים³⁸ כִּי כְבֹד פֶּה וְכֹבֵד לְשׁוֹן אֲנִכִּי.
 לא ברור אם בעייתו של משה היתה גמגום, קושי בהגיית עיצורים
 מסוימים או מגבלות אחרות במבטא המכבידות על התקשורת.³⁹

יא וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו: מִי שֵׁם, מִיֵּהוּ שְׁנוֹתָן פֶּה לְאָדָם? אוֹ מִי יְשׁוּם אֱלִים
 אוֹ חֵרֶשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עוֹר? הֲלֹא אֲנִכִּי ה'! כִּיוֹן שְׁבִידִי כֹל יְכוּלוֹתַי
 ותכונותי של האדם, אין אתה צריך לחשוש ממגבלות הדיבור שלך.
 אם תצטרך לדבר – אתן לך את הכוח לעשות זאת. יב וְעַתָּה לֵךְ,
 וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹר. אלווה את שליחותך.

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בֵּי, בְּבַקְשֵׁה⁴⁰ אֲדָנִי, שְׁלַח נָא בְיַד מִי שְׁתְּשֻׁלַּח, וּבְלִבְד
 שלא יהא זה אני. למרות כל ההבטחות הללו, משה לא רצה
 בשליחות כלל.

יד וַיַּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה, ה' כַּעַס עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ
 הַלֵּוִי, יִדְעָתִי כִּי דַבֵּר יִדְבֹר הוּא. אני יודע שהוא יכול לדבר ושהוא
 בעל כושר הנהגה. וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ. אדאג לכך שהוא
 יצא לקראתך, וְרִאֲךָ, הוא יראה אותך, אחיו הקטן שעליו הוטלה
 ההנהגה, והוא לא רק ינהג באדיבות כלפיד, וְשָׂמַח אִפִּילוּ בְּלִבּוֹ
 בגדולה שניתנה לך. טו וּדְבַרְתָּ אֵלָיו – אל אהרן וְשָׂמַח אֶת הַדְּבָרִים
 שעליך לדבר, בְּפִיו. וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְעִם פִּיהוּ, וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם
 אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. כדי להתגבר על כובד הפה וכובד הלשון שלך
 אתה תקבל מפי את ההוראות ותדבר אל אהרן, ואהרן יהיה הדובר
 באוזני אחרים. טז וּדְבַר הוּא לְךָ, בשבילך אֶל הָעָם. וְהָיָה הוּא יִהְיֶה
 לְךָ לְפִה, הוא ידבר בעבורך, וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, למנהיג, שהרי
 הוא יהיה כמכשיר הדיבור בלבד, ולא ידבר את דבריו שלו אלא את

יז דְּבַר הוּא לְךָ אֶל הָעָם מֹשֶׁה לֹא הָיָה
 מעוניין בתפקיד ובמינוי לא משום שחשש,
 אלא מפני שחשב שאין הוא ראוי, כפי
 שמעידה עליו התורה במקום אחר: וְהָאִישׁ
 מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
 הָאֲדָמָה (במדבר יב, ג). כיוון שמשה לא
 חש גדולה בעצמו, הוא העדיף שכל אדם
 זולתו יקבל אותה. נמצא כי למעשה ענוותו
 היא שגרמה לכך שהוא היה הנביא היחיד
 שלא דיבר ישירות אל העם; ומבחינה זו
 דיבורו היה דומה לדבר האלוקים, ואיש
 אחר – אהרן – היה לנביאו של משה,
 כלומר דיבר בעבורו (ראב"ע שמות
 זא).

לו לאלהים: ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת:

ג וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה אלי אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום: ויאמר יהוה אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה האלהים בידו: ויאמר יהוה אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק

ששי

יח וישב אל יתר חתנו. לטל רשות, שהרי נשבע לו. ושבעה שמות היו לו: דעואל, יתה, יתרו, קיני, חוּבב, חַבֵּה, פוּטִיחַל.

יט כי מתו כל האנשים. מי הם? דתן ואבירם; חיים היו, חלף שידדו מנגסיהם, והעני חשב כמת.

כ על החמור. חמור המיוחד. הוא החמור שהבש חבקהם לעקדת יצחק, והוא שענתד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר: "עני ורכב על חמור" (וכריה טו ט).

כא בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע שעל מנת פן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתע לפני פרעה ולח תהא מנננ: אשר שמתי בידך. לח על שלש חזרות המורדות למעלה, שהרי לח לפני פרעה ענה לעשותם חלף לפני ושרחל שיחמינו לו, ולח מנינו שעשחס לפניו, חלף מופתים שחני עתיד לשוס בידך ממנרים, כמו: "פי ידבר חלכם פרעה" וגו' (להלן ז ט).

דברך. ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האתת, אות הנחש שהראיתי לך, ואותות נוספים שאצווה עליך לעשות בהמשך.

יציאת משה ממדין למצרים

פרק ד פס' יח-כו

נוכח דברי ה' משה לא יכול היה לעמוד עוד בסירובו. את מסעו למצרים תחמו שתי שיחות: עם חותנו, שיחה שבה נטל רשות מיתרו לצאת ממדין, ועם אהרן, האמור לסייע לו בהבאת דבר האלוקים אל פרעה ואל עמו כשייכנס למצרים. בתווך, בחניית המשפחה במלון, חל משבר. סכנה ריחפה על חיי משה, והוא ניצל ממנה בזכות תושייתה של אשתו. לקראת יציאת משה לדרך חשף ה' בפניו עד כמה חריף העימות הצפוי לו. את המאבק בינו לבין מצרים תיאר ה' באוזניו כמאבק על הבן הבכור - אלוקים מבקש לגאול באמצעות משה את בנו בכורו, ישראל; ובעקבות סירוביו העקשניים של פרעה יומתו בנו הבכור ובכורי מצרים כולם. מעניין שאף פרשת המשבר המאיים על משה ומשפחתו בדרך כרוכה במערכת היחסים הקרובה שבין אב ובנו.

יח וילך משה וישב אל יתר, יתרו חתנו, ויאמר לו: עברו שנים רבות מאז ברחתי. אלכה נא ואשובה אלי אחי אשר במצרים, ואראה העודם חיים. משה נימק את שיבתו למצרים במניעים אישיים ולא סיפר לחותנו על שליחותו לגאול את עמו. אולי חשש לספר זאת, אולי לא רצה לפרסם דברים אלו קודם שיעלה בידו למלא את תפקידו, ושמא חשב שיתרו לא יאמין ליומרה זו.

ויאמר יתרו למשה: לך לשלום.

יט ובאשר לעיכובו של משה מלשוב מצרימה - הרי שם הואשם ברצח - ויאמר ה' אל משה במדין בהיותו עם יתרו: לך שב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. פני הדברים השתנו, ואתה יכול לחזור למצרים בלי חשש.

כ ויקח משה את אשתו ואת בניו, וירכבם על החמור, וישב משה, כנראה בצעידתו בצד החמור, ארצה מצרים. ויקח משה את מטה האלהים בידו.

לאחר התיאור הכללי מפורטים האירועים הנלווים ליציאה למצרים: כא ויאמר ה' אל משה: בלכתך לשוב מצרימה, ראה כל המפתים אשר שמתי בידך, האותות שנתתי לך אינם מיועדים רק לישראל, אלא - ועשיתם לפני פרעה. ועם זאת, דע לך שאני אחזק את

אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעַם: וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲהַב כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־בְּנֶיךָ בְּכֹרֶךָ: וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמְּלֹךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׂ הַמֵּיתוֹ: וַתִּקַּח צְפּוֹרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עַרְלֹת בָּנֶיהָ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וְהִיא אָמְרָה כִּי חָתַן דָּמַיִם אֶתְּהָ לִּי: וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חָתַן דָּמַיִם לַמּוֹלֹת:

לְבָבוֹ, וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעַם למרות הדברים שתשמיע באוזניו והמופתים שתראה לו. כב וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהַב אמירה כללית - כֹּה אָמַר ה': בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל. ישראל הם כבן בכור לפני ה'. כג וְאָמַר אֵלֶיךָ: שְׁלַח אֶת בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי במדבר, וְתִמְאַן, ואתה סירבת לְשַׁלְּחוֹ - הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת בְּנֵיךָ בְּכֹרֶךָ. כיוון שלא שחררת את בני, אהרוג את בנך.

כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמְּלֹךְ, במקום הלינה שבו נחו בדרכם למצרים, וַיִּפְגְּשֻׁהוּ מֵלֶאכֶד ה' וַיִּבְקֶשׂ לְהַמִּיתוֹ. משה היה נתון במצב קשה מאוד. ייתכן שנראה כגוסס. כה צפורה, אשת משה, היתה בטוחה שהעיכוב או הקטרוג שהופיע בדרכם נבע מהתנהגותם הלקויה. משום כך - וַתִּקַּח צְפּוֹרָה אבן צֹר, וַתִּכְרֹת אֶת עַרְלֹת בָּנֶיהָ, שטרם נימול מפני שהיה קטן מדי, או מפני שיצאו לדרך וחששו לקחת אל המסע ילד חולה,⁴¹ או בשל הסכסס שנעשה בין משה ומשפחת יתרו אילו ילדים יימולו, כמנהג העברים, ואילו ילדים לא יימולו, כמנהגו של יתרו.⁴² וַתִּגַּע לְרַגְלָיו, צפורה הניחה את הערלה ליד רגלי המלאך, משה או הילד,⁴³ וְהִיא אָמְרָה לִילֵד: כִּי חָתַן דָּמַיִם אֶתְּהָ לִּי. יש לי חיבור חדש אתך עתה, מאחר שמלתי אותך. אפשרות אחרת: צפורה פנתה אל משה, וכינתה אותו חָתַן דָּמַיִם, שכן הוא נושע, וחטאו נתכפר בזכות דם המילה, ובכך התחדשה הברית ביניהם.⁴⁴

כו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ, המלאך הרפה ממשה, לאחר שצפורה מלה את הילד. אִזּוֹ אָמְרָה צפורה: חָתַן דָּמַיִם לַמּוֹלֹת.

אבן צור

משמש כינוי לאיש ביום חופתו רק בספרי הנביאים ולא בתורה, וכן 'כלה'. תואר זה משמש קרבה משפחתית שנוצרה על ידי חיתון; בעל הבת נקרא 'חתן' ואבי האשה הוא 'חותן'. בדומה לכך, כשיצאו ישראל ממצרים ייערך טקס מילה כללי של כל ישראל, עבדיו וגריו לקראת אכילת קרבן הפסח. גם שם יהיה בכך מעין פדיון והתקשרות עם ה'. (ראו להלן יב, מג-נ).

'הנה אנכי הרג את בנך בכורך' מסר זה גם יחתום את המהלך שאת צעדיו הראשונים יעשה משה בקרוב מול פרעה. הדברים הללו רומזים למכה האחרונה שיכה ה' במצרים, מכת בכורות (רש"י ועוד).

'חתן דמים למוֹלֹת' הילד, או משה, מכונה בעקבות ברית המילה 'חתן', משום שהמילה היא שמחה ומעין חתונה, שכן תמיד באה עמה ברית והתקשרות. ('חתן'

אִשָּׁר שְׁמִיתִי, שְׁכֵן מִשְׁמֵעוֹ: כְּשֶׁתִּדְבַר עַמּוֹ כְּבָר שְׁמִיתִים בְּיָדְךָ:

כב וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהַב. כְּשֶׁתִּשְׁמַע שְׁלָבוֹ חֶזֶק וַיִּמְאֵן לְשַׁלַּח חֹמֶר לוֹ כֵּן: בְּנֵי בְכוֹרֵי לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמֹנֵ: "חֹף חֹטֵי בְכוֹר חֲתַנְהוּ" (תהלים פט, כח) זְהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ, כִּי אֵין חָתַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מְכִירֵת הַבְּכוֹרָה שְׁלָחַת יַעֲקֹב מֵעֵשׂוֹ:

כג וְאָמַר אֵלֶיךָ. בְּשִׁלְחֵיחֻתוֹ שֶׁל מִקְוֹס: "שְׁלַח חֵת בְּנִי": הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג וְגו'. הוּא מְכַה חֲרוּזָה, וְכִּה הִתְרַהוּ תְּחִלָּה מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁאֵמַר חֵיב: "הֵן חֵל יִשְׁעֵי בְּכַחוֹ" (חייב לו, כב), לְפִיכֵךְ "מִי כְּמוֹהוּ מוֹרָה" - בְּשָׂר וְדָם הַמְּבַקֵּשׁ לְהַנְקֵם מִחֲבֵרוֹ מֵעַלִּים חֵת דְּבָרָיו, שְׁלַח יִבְקֶשׁ הַצֶּלֶה. חֵבֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁעֵי בְּכַחוֹ וְאֵין יִכְלֹת לְהַמְלִיט מִיָּדוֹ כִּי חָס בְּשׂוֹבוֹ חֵילוֹ, לְפִיכֵךְ הוּא מוֹרָהוּ וּמִתְרָה עוֹ לְשׂוֹב:

כד וַיְהִי מִשָּׁה, בְּדֶרֶךְ בַּמְּלֹךְ: וַיִּבְקֶשׂ הַמֵּיתוֹ. לְפִי שְׁלַח מֶלֶךְ חֵת חֵלְיַעֲזָר בְּנֵי:

ועל שנתקשט נעגש מיתה. תניא, חמר כפי יוסי: חס ושלום, לא נתקשט, חלף חמר: חמול ואיך לדךך - סקנה היא לתניוק עד שלשה ימים! חמול ואשה שלשה ימים - הקדוש ברוך הוא עני: "לך שב מנרים!" ומפני מה נעגש? לפי שנתעסק במלון תחלה. במסכת נדרים (לא ע"כ). והיה המלאך נעשה כמין נחש ובלענו מלחשו ועד ירכיו וחוזר ובלענו מרגליו ועד חותן מקום, הבינה צפורה ששקביל המילה היא:

כה וַתִּגַּע לְרַגְלָיו. הַשְׁלִיכְתוּ לְפָנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשָּׁה: וְהִיא אָמְרָה: "כִּי חָתַן דָּמַיִם אֶתְּהָ לִּי" - חֲתַה הוּיִית גֹּרֶם לְהוֹיֵת הַחֲתָן שְׁלִי נִרְצַח עֲלֶיךָ, הוֹרֵג חֵיטֵי חֲתַה לִּי:

כו וַיִּרְף. הַמְּלַאֲךְ "מִמֶּנּוּ", חֵיטֵי שְׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהַרְגוֹ, "חֲמֹרָה: חָתַן דָּמַיִם לַמּוֹלֹת" - חָתַנִּי הוּא נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה: לַמּוֹלֹת. עַל דְּבַר הַמּוֹלֹת, שֶׁסְּדָר הוּא, וְהַלְמָד מִשְׁמַשְׁתַּת בְּלָשׁוֹן עַל, כְּמֹנֵ: "וְחֹמֶר פִּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (להלן יג, ג). וְחֹמֶר לֹס תְּרַגְסִים דָּמַיִם, עַל דָּם הַמִּילָה:

כפי שמתואר כאן וכן בספר יהושע (ג, ה); ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל.

צו סלע קשה בעל מראה זגוגי העשוי מסיליקה (SiO2) ושכיח בנגב. בעבר סיתתו והשחיתו אותו והשתמשו בו כסכין.

משה ואהרן במצרים – לפני פרעה ולפני עמם

פרק ד פס' כו – פרק ו פס' א

את השליחות שקיבל משה בהיותו בהר האלוקים, הוא מתחיל לממש בליווי ובסיועו של אהרן. משה ואהרן עומדים מול שלושה גורמים: זקני הנהגת העם, פרעה ושוטרי בני ישראל – מנהלי העבודה העבריים, שהיו הראשונים שסבלו בעקבות הופעתם של משה ואהרן. בסוף העניין משה ואהרן יפנו את הדי טענותיהם הקשות של השוטרים אל ה' ישוב ויבטיח שמצוקת העם במצרים תיפתר, אך עד אז נדרש אורך רוח.

כ וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן: לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּר, לְמַדְבֵּר. וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים. מִכָּאן שֶׁהָרַר סִינַי, הַר חוֹרֵב, עִמְדָה בֵּין אֶרֶץ מִדְיָן – שְׂאוּלֵי הַיְתָה סְמוּכָה לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְקְרוּבָה לִירְדֵן, לְבֵין מִצְרַיִם.⁴⁵ וַיִּשְׁק אֶהֱרֹן לוֹ – לְמֹשֶׁה וְקִיבַל אֶת פָּנָיו בְּאַהֲבָה. כֹּה וַיִּגַּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' אֲשֶׁר שָׁלַח, וְאֵת כָּל הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ, שֶׁכֵּן עָכְשָׁיו הֵיוּ צָרִיכִים לְבַצֵּעַ יַחְדָּיו אֶת הַשְּׁלִיחוֹת.

כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וַיֵּאָסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי מִנְהִיגֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ל וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן, שֶׁהוּא הַמוּכָר לָהֶם, וְהוּא גַם מִי שִׁוְדֵעַ לְדַבֵּר, אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה. וַיַּעַשׂ אֶהֱרֹן אֶת הָאֱתֹת שֶׁקִּיבַל מִשֶׁה כְּסִימָנִים לְאִימֹת נְבוֹאָתוֹ, לְעֵינֵי הָעָם.

לא וַיֵּאָמְרוּ הָעָם, וַיִּשְׁמְעוּ בִּי פֶקֶד, זָכַר ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים, סְבִלָם. חֲשֻׁשׁוֹתַי שֶׁל מֹשֶׁה שִׁייתִקַּל בְּסַפְקוֹת נֹכַח הַבְּטָחָה זו, הַתְּבַדּוֹ. אִמְנֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִכִּירוּ אֶת מֹשֶׁה, אֶךְ הֵם הָאִמְיָנוּ בּוֹ בְּשֶׁל אִישׁוֹתָיו אוֹ בְּזִכּוֹת הָאוֹתוֹת. וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לֵה' כְּתוּדָה עַל כֵּךְ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן גְּאוֹלָתָם.

פרק ה א וְאַחֲרַי שִׁשְׁלִיחוֹתֵם שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זָכַרְתָּ בְּאִמּוֹן הָעָם וּבִהְכָרְתָּ מִנְהִיגָיו הַנּוֹכַחִים, וְהֵם חֲשׂוּ שִׁיפּוּ אֶת כּוֹחַם לְהַמְשִׁיךְ פְּעוֹלָתָם, בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲהָ, הֵן מִכּוּחַ הַמַּסֵּר הָאֱלוֹקִים, הֵן כְּמִיּוֹצְגֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן מִכּוּחַ עֲצָמָם: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁלַח אֶת עַמִּי, וַיִּחְגְּוּ לִי בַּמְדְּבָר.

ב וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָ: מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל? אֵינְנִי מַכִּיר אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הָאֵל הַזֶּה. לֹא שָׁמַעְתִּי עֲלָיו מֵעוֹלָם.⁴⁶ לֹא יִדְעָתִי אֵת ה', וְעַל כֵּן גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח, שֶׁהִרִי אֵין אֵלוֹ אֵלָּא דַבְרֵי הַבַּל שֶׁאַתֶּם בּוֹדִים מִלְּבַבְכֶם.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁק-לוֹ: וַיִּגַּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל-הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ: וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאָסְפוּ אֶת כָּל-זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר אֶהֱרֹן אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאָמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ בִּי-פֶקֶד יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: וְאַחֲרַי בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲהָ כֹה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיִּחְגְּוּ לִי בַּמְדְּבָר: וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָ מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי אֶת-יְהוָה וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח:

שביעי

פרק ה

א וְאַחֲרַי בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲהָ כֹה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיִּחְגְּוּ לִי בַּמְדְּבָר: וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָ מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי אֶת-יְהוָה וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח: לְפָלְטָיו, לְפִי שִׁיחָיו לְלַכְתָּ. וְכִי יִפְרַע הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ חֶדֶד חֶדֶד מֵאַחֲרַי מִשֶׁה לְהַסֵּר מִפְּנֵי יְהוָה וְלֹא יִדְעָתִי וְאַחֲרַי עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כָּלֵם קִדְּם שֶׁהִגִּיעוּ: כה, ט, הַחֲזִירִים לְחִזְרִיקָם:

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכֶה-נָּא דְרֹךְ^ג
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן-
 יַפְגַּעֵנוּ בַדָּבָר אוֹ בַחֲרָב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם^ד
 לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת-הָעַם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ
 לְסַבְּלֹתֵיכֶם: וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ הַיְדוּבִים עֲתָה עִם-הָאָרֶץ^ה
 וְהַשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסַּבְּלֹתֶם: וַיֵּצֵאוּ פְרַעֲהַ בַיּוֹם הַהוּא^ו
 אֶת-הַנְּגִשִׁים בָּעַם וְאֶת-שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: לֹא תֹאסְפוּן^ז
 לָתֵת תְּבִן לָעַם לְלִבָּן הַלְּבָנִים כִּתְמוֹל שֶׁלֶשׁ הֵם יִלְכוּ
 וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבִין: וְאֶת-מִתְּכֵנֶת הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם^ח
 עֹשִׂים תְּמוֹל שֶׁלֶשׁ תִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ
 כִּי-נִרְפִים הֵם עַל-פִּן הֵם צִעְקִים לֵאמֹר נִלְכֶה נִזְבַּחַהּ

^ג פֶּן יַפְגַּעֵנוּ. פֶּן יִכְגַּעְךָ הָיָה לָהֶם לוֹמַה חָלַל שְׁחָלְקוּ כְּבוֹד לְמַלְכוּת. פְּגִיעָה זוֹ לָשׁוֹן מִקְרָה מְנַת הַיָּד:

^ד תִּפְרִיעוּ אֶת הָעַם מִמַּעֲשָׂיו. תִּבְדִּילוּ וְתִרְחִיקוּ אוֹתָם מִמַּלְחַמְתָּם, שְׁזוֹמְעוּן לָכֶם וְסִדְרִים לְגוּיָה מִן הַמַּלְחָמָה. וְכֵן: "פְּרַעֲהוֹ חָל תִּעַבְדָּ בּוֹ" (משלי ה, טו) - רַחֲמָהּ: וְכֵן: "וַתִּפְרְעוּ כָל עַתְנִי" (סם ח, כה). "כִּי פִרְעַה הַיָּד" (להלן לב, כה) - נִרְחַק וְנִתְעַב: לָכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם. לָכוּ לְמַלְחַמְתְּכֶם שֶׁגַּם לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבִתְנֵיכֶם. חָבַל מִלְחָמָה שְׁעָבַד מִנְדָּים לֹא הִיָּתָה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לוֹי, וְתַדַּע לָךְ, שֶׁהָיָה מִשָּׁה וְחֶהְרֵן יוֹנָחִים וְגֵאִים:

^ה הַיְדוּבִים עֲתָה עִם הָאָרֶץ. שֶׁהַעֲבֹדָה מְטַלֶּת עֲלֵיהֶם, וְחֹתָם מְסַבִּיתִים אוֹתָם מִסַּבְּלוֹתָם, הִפְסֵד גָּדוֹל הָיָה זֶה:

^ו הַנְּגִשִׁים. מְגִרִים הָיוּ וְהַשֹּׁטְרִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל. הַנְּגִשִׁים מְמַנְהָ עַל פְּמָה

^ג וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: אִם אֵינְךָ מִכִּיר אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ, נִסְבִּיר לָךְ מִיָּהוּ - ה' הוּא אֱלֹהֵי הָעִבְרִים וְהוּא נִקְרָא עָלֵינוּ, פִּגְשׁ אוֹתָנוּ, וּמִהַתְגַּלּוֹת עֵלְתָה הַהוֹרָאָה שֶׁעָלֵינוּ לְצִאת לְעַבְדּוֹ. עַל כֵּן - נִלְכֶה נָּא דְרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַה' אֱלֹהֵינוּ פֶּן יַפְגַּעֵנוּ בַדָּבָר אוֹ בַחֲרָב. מִלִּבֵּם הוֹסִיפוּ שֶׁאִם לֹא יִשְׁמְעוּ בְקוֹלוֹ - יִעֲנֹשׁוּ.

^ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם: לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, תִּפְרִיעוּ אֶת הָעַם מִמַּעֲשָׂיו כַּכֵּן שֶׁאִתָּם מַחְדִּירִים לְרֹאשֵׁיהֶם שֶׁל הָעַבְדִּים רַעֲיוֹנוֹת בַּדָּבָר פּוֹלְחֵן זֶר?! לָכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם, לְעַבְדוֹתֵיכֶם וּלְעַסְקֵיכֶם. אֵל תְּצִיעוּ הַצַּעֲוֹת וְאֵל תַּעֲסִקוּ בְפוֹלִיטִיקָה.

^ה וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ: הֵן רַבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ, הָעִבְרִים, וְהַשְׁבַּתֶּם אֹתָם בַּדְּבָרֵיכֶם מִסַּבְּלוֹתֶם, מִעַבְדוֹתֶם. אֲנִי זְקוּקִים לְעַבֹּדָה, וְאֵינְנוּ פְנוּיִים לְעַנְיֵי חָגִים וְחִגִּיגוֹת.

וּמִכַּאן עוֹבֵר פְּרַעֲהַ לְנִקּוּט צַעַד מַעֲשִׂי: וַיֵּצֵאוּ פְרַעֲהַ בַיּוֹם הַהוּא אֶת הַנְּגִשִׁים בָּעַם, הַמְמוּנִים מִטַּעֲמוֹ עַל עַבְדוּת הָעִבְרִים, וְאֶת שֹׁטְרָיו, מִנְהַלֵּי הָעַבְדוּת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבִין לָעַם לְלִבָּן הַלְּבָנִים כִּתְמוֹל שֶׁלֶשׁ. לְשֵׁם הַכֹּהֵן לְבָנִים לְשֵׁם חוֹמֵר וּמַעֲרַבִּים בּוֹ תִבֵּן כְּדִי לְהַקְשִׁיחוֹ. לְבִסּוֹף שׁוֹרְפִים אֶת הַלְּבָנִים אוֹ מִיִּבְשִׁים אוֹתָן כְּדִי לְהַקְשׁוֹתָן. הַתְּבִין - הַקֵּשׁ הַנּוֹתֵר בְּשֵׁדָה אַחֲרֵי קְצִירַת הַתְּבוּאָה - חִיוֹנִי לִיִּצְוֹר הַלְּבָנִים, אֵךְ הוּא מְצוּי לְרֹב וְכַמְעַט חֹסֵר עֵרֶךְ. עַל כֵּן הָיוּ הָעַבְדִּים מְקַבְּלִים אוֹתוֹ מִן הַמוֹכֵן. כַּעַת גָּזַר פְּרַעֲהַ שֶׁהַתְּבִין לֹא יִינָתֵן עוֹד לְעִבְרִים. הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם, יֹאסְפוּ לְעַצְמָם תְּבִין מִן הַשְּׂדוֹת. חֲלָמֵי שַׁעֲתָה יוֹקֵדֵשׁ חֶלֶק מִזְמַנָּם לְאִיסוּף הַתְּבִין - וְאֶת מִתְּכֵנֶת, מַכְסֵת, מִסְפַּר הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שֶׁלֶשׁ, מַכְסֵת הָעַבְדוּת שֶׁהוֹטְלָה עֲלֵיהֶם עַד כֹּה, תִּשְׂימוּ תְטִילוּ עֲלֵיהֶם, לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ - מִמִּסְפַּר הַלְּבָנִים שֶׁיִּיצְרוּ עַד כֹּה, כִּי נִרְפִים, עֲצִלִּים הֵם. עַל פִּן הֵם צִעְקִים לֵאמֹר: "נִלְכֶה נִזְבַּחַהּ לַאֱלֹהֵינוּ". כִּיוּן

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, פְּרַעֲהַ מִטִּיף מוֹסֵר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אֵךְ אֵינִי מֵאִיִּים עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֵן תְּקִיף, כִּי שִׂיכּוֹל הִיָּה לַעֲשׂוֹת. יִיתְכֵּן שְׁמַעֲנָה מְרוּכָךְ-יַחֲסִית זֶה שֶׁל פְּרַעֲהַ נִבַּע מִכֵּךְ שֶׁזָּכַר אֶת חֲסִדוֹ לְמֹשֶׁה, שֶׁגָּדַל בְּבֵיתוֹ. לְחִלּוּפֵן, יִיתְכֵּן

שֶׁהַתִּיַּחֵס בִּירֵאת כְּבוֹד כְּלָפִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁים זְקִינִים. (ראו רמב"ן).
 לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת לָהֶם תְּבִין... תְּכַבֵּד הָעַבְדָּה עַל הָאֲנָשִׁים' מְדוּעַ פְּרַעֲהַ לֹא הוֹרָה עַל יִיצוֹר לְבָנִים רְבוֹת יוֹתֵר, אֵלָּא עַל עֲצִירַת

לֹא־לֵהִינוּ: תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ
 וְאֶל־יִשְׁעוֹ בְּדַבְרֵי־שִׁקָּר: וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם וּשְׁטָרְיוֹ
 וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פְּרַעֲהַ אֵינְנִי נֹתֵן
 לָכֶם תִּבְּזָן: אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּזָן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ
 כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דָּבָר: וַיִּפֶץ הָעַם בְּכָל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם לְקִשֵׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְּזָן: וְהַנְּגִשִׁים אֲצִים לֵאמֹר
 פִּלּוּ מַעֲשִׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתִּבְּזָן:
 וַיִּבּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי פְרַעֲהַ
 לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֵכֶם לְלִבָּן כְּתַמּוֹל שְׁלֹשָׁם

טו וְאֶל יִשְׁעוֹ בְּדַבְרֵי שִׁקָּר. וְאֶל הַגֹּזַל וַיִּדְבְּרוּ תַמְנִיד בְּדַבְרֵי רֹחַ לְחַמְלָה: "נִלְכָה נִזְכָּחָה". וְדוּמָה לוֹ: "וַחֲשַׁעָה בְּחִקֶיךָ תַמְנִיד" (תהלים קיט, קיז); "לִמְשָׁל וְלִשְׁנִינָה" (דברים כח, טו) - "וּלְשׂוּעִי", "וַיִּסְפַּר" (להלן יח, ח) - "וַחֲשַׁעָה". וְאִי חֲפָשֶׁר לֹמֵר יִשְׁעוֹ לָשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' חָל קָבַל... וְחָל תָּוֶן וְחָל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה" (בראשית ז, ד-ה) וּלְכַרְשׁ 'חָל יִשְׁעוֹ - חָל יִשְׁעוֹ, שָׁחַס כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'וְחָל יִשְׁעוֹ חָל דְּבַרֵי שִׁקָּר' חו 'לְדַבְרֵי שִׁקָּר' כִּי כֵן גִּזְרֵת פִּלְס: "יִשְׁעָה הָחֵדָּם עַל נִשְׁהוֹ" (ישעיה יז, ז), "וְלֹא שָׁעוּ עַל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל" (סם לח, ח), "וְלֹא יִשְׁעָה חָל הַמְּזוֹפָחִית" (סם יח, ח), וְלֹא מִנְחָתִי שָׁמוֹשׁ שָׁל פִּי"ת סְמוּכָה לְחִזְקִיהֶם. חָבַל חָחַר לָשׁוֹן דְּבֹר כְּמַתְעַשֶׂק לְדַבֵּר בְּדַבֵּר נֹפֵל לָשׁוֹן שָׁמוֹשׁ פִּי"ת, כְּגוֹן: "הַנְּדַבְרִים בְּךָ" (ויחזקאל כג, ט), "וַתִּדְבַּר מֵרִים וְחִהֲרֵן כְּמִשְׁחָה" (במדבר יב, ח), "הַמְּלִאָךְ הַדְּבָר בִּי" (זכריה ד, ח), "לְדַבֵּר בְּסִ" (דברים יח, ט), "וַיִּחַדְּבָהּ בְּעַדְתֶּיךָ" (תהלים קיט, טו), חָף פָּחוֹן, "חָל יִשְׁעוֹ בְּדַבְרֵי שִׁקָּר" - חָל יִהְיוּ נְדַבְרִים בְּדַבְרֵי שׂוֹא וְהִבְאִי:

יא אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּזָן. וַנְּרִיכִים חֲתָם לִילְכָךְ בְּזִרְיוֹת "כִּי חִין נִגְרַע" דְּבַר מִכָּל

שפרעה אינו מכיר את האל הזה, ומכיוון שהעברים לא נהגו בפולחן זה מעולם, הוא לא ראה בדברי משה ואהרן אלא דברי הבל המושכים את לב העברים העצלים והמשביתים אותם ממלאכתם. ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים באמצעות השארת מכסת העבודה בעינה בלא אספקת התבן, וַיַּעֲשׂוּ בָהּ, וכיוון שלא יהיה להם פנאי, אֶל יִשְׁעוּ, יעסקו בְּדַבְרֵי שִׁקָּר.

י וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם וּשְׁטָרְיוֹ, וַיֹּאמְרוּ אֶל הָעַם לֵאמֹר - כֹּה אָמַר פְּרַעֲהַ: "אֵינְנִי נֹתֵן לָכֶם תִּבְּזָן. יא אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּזָן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי, כאשר אין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דָּבָר".

יב וַיִּפֶץ, התפזר הָעַם בְּכָל שְׂדוֹת אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקִשֵׁשׁ, לאסוף קש לעשותו תִּבְּזָן, שהוא קש מחותך. יג וְהַנְּגִשִׁים אֲצִים, ממהרים, או: דוחקים בהם למהר⁴⁷ לֵאמֹר: פִּלּוּ, סיימו מַעֲשִׂיכֶם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתִּבְּזָן. הם דרשו מהעם להזדרז כך שתפוקתם תשתווה לתפוקתם הקודמת.

יד וַיִּבּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי פְרַעֲהַ. השוטרים היו אנשי מעלה הגונים בעלי מעמד בקהל ישראל⁴⁸, אשר מונו כמנהלי עבודה זוטרים. לא היתה להם סמכות של ממש, אך הם היו אחראים לעבודה כלפי הנוגשים, וכאשר לא סופקה המכסה - הוכו. לֵאמֹר: מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֵכֶם, הקצבה המוטלת על העם לְלִבָּן כְּתַמּוֹל שְׁלֹשָׁם, גַּם תַּמּוֹל גַּם הַיּוֹם?

לבנים ובהן תבן

תבן

אספקת התבן? ייתכן שבכך ביקש לחסוך את הטרחה שבאיסוף התבן. מלבד זאת, כיוון שאת הלבנים מייצרים לצורך בניינים, יש להתאים את קצב הכנתן לקצב עבודת פועלי הבניין ולמספרם. עודף לבנים היה עלול לגרום לבעיות. מאחר שפרעה לא היה מעוניין בהגדלת התפוקה, אלא בלחיצת העברים, הכנעתם ושבירת רוחם, הוא העדיף להכביד את העבודה באופן זה.

גַּם־תִּמְנֹל גַּם־הַיּוֹם: וַיִּבְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ
 אֶל־פְּרַעֲהַ לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ: תָּבֵן אֵין
 נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ
 מִפִּים וְחֲטָאֵת עֲמֹךְ: וַיֹּאמֶר נִרְפִים אַתֶּם נִרְפִים עַל־
 כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נִלְכָּה נִזְבַּחַה לַיהוָה: וְעַתָּה לָכוּ
 עֲבָדוּ וְתָבֵן לֹא־יִנְתֵן לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ: וַיֵּרְאוּ
 שְׂטָרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ
 מִלְּבַנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
 אַהֲרֹן נֹצְבִים לִקְרֹאתֶם בְּצִאתֶם מֵאֵת פְּרַעֲהַ: וַיֹּאמְרוּ
 אֱלֹהִים יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם
 אֶת־דִּיחָנוּ בְּעֵינַי פְּרַעֲהַ וּבְעֵינַי עֲבָדָיו לַתִּת־חֶרֶב
 בְּיָדֶם לְהַרְגֵנוּ: וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי

מפטיד

חֹמְקִים לָהֶם: מִדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תִּמְנֹל
 גַּם הַיּוֹם חִיךְ הַקְּעֵב עֲלֵיכֶם לִלְבֵן פְּתִמּוֹל
 הַשְּׁלִטִי, שְׁהוּא יוֹם שְׁלִטְנֵי חִתְמוֹל, וְהוּא
 הִיָּה פְּהִיזֵת הַתָּבֵן נָתַן לָהֶם: וַיָּבֹו. לָשׁוֹן
 וַיִּפְעֵלוּ, הַפּוֹ מִיַּד חִחְדִּים, הַנּוֹגְשִׁים הַפּוֹם:

יח וְתָבֵן לְבָנִים. חֲשַׁבּוֹן הַלְּבָנִים, וְכֵן: "חֵת
 הַכֶּסֶף הַמִּתְּפָן" (מלכים ב' יב, ט) הַפְּנֹו, כְּמוֹ
 שְׁאֵמֹר בְּעֵנָן: "וַיִּצְרֹו וַיִּמְנוּ חֵת הַכֶּסֶף"
 (סס ח):
 יט וַיֵּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. חֵת חֲנִיקִיהָ
 הַנִּקְדִּים עַל יָדֶם, "פְּרַעַ" - רָחוּ חֹתֶם
 פְּרַעַה וְנָרָה הַמוֹנֵחַת חֹתֶם פְּהַכְּבִידֶם
 הַעֲבֹדָה עֲלֵיהֶם "לֹא־מֵרָ: לֹא תִגְרְעוּ"
 וגו':
 כ וַיִּפְגְּעוּ. חֲנִשִּׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "חֵת מִשֶּׁה
 וְחֵת חֲהֵרֵן" וגו'. וְדַבְּרֵינוּ חֲמֵרוּ, כָּל
 'נָשִׁים' וְנָשִׁים' דָּתֵן וְחִבְרֶם הִיוּ, שְׁנֵאֲמֵר
 פְּהֶם: "יִצְחָו נָצְבִים" (במדבר טז, כ):

טו וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ. הַנּוֹגְשִׁים, "עֲשׂוּ"
 כְּמִנְיֵן הַדְּחָשׁוֹן: וְחֲטָאֵת עֲמֹךְ. חֵלּוּ
 הִיָּה נְקוּד פִּתְחֵי הַיִּתֵי חֹמֶר שְׁהוּא
 דְּבִיק - וְדָרָזֵה חֲטָאֵת עֲמֹךְ הוּא. עֲבָשׁוּ
 שְׁהוּא קִמְו, שֶׁם דְּרָר הוּא, וְכֵן פְּרוֹשׁוֹ,
 וְדָרָזֵה זֶה מִכִּיחַ חֲטָאֵת עַל עֲמֹךְ, כֹּחֵלּוּ
 פְּתוֹב: "חֲטָאֵת לְעִמְךָ, כְּמוֹ: "כְּבֹחֲנָה בֵּית
 לָחֶם" (רות ח, ט) שְׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לָחֶם,
 וְכֵן הַרְפָּה:

טו וַיִּבְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּצְעֲקוּ אֶל פְּרַעֲהַ לֵאמֹר: לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה
 לַעֲבָדֶיךָ?! טו מצד אחד, תָּבֵן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ, ומצד שני, לְבָנִים
 אֹמְרִים לָנוּ "עֲשׂוּ!" וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ - אנחנו מְכִים, וְחֲטָאֵת, חסרון
 הלבנים ממילא ייפול על עֲמֹךְ, ולא הועלת כלום בגזרתך.

אף על פי שלא היה בדברי השוטרים שמץ מרד בפרעה, פרעה
 חשש שדבריהם מונעים, בין היתר, מן התקוות שנטעו משה ואהרן
 בעם. י כיוון שתלה את היקלטותן של התקוות הללו בקרב ישראל
 בכך שהיו בטלים מדי ממלאכה, החליט פרעה להכביד עוד את
 עולו - וַיֹּאמֶר פרעה: נִרְפִים אַתֶּם, נִרְפִים. על כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים: "נִלְכָּה
 נִזְבַּחַה לַיהוָה". יח וְעַתָּה לָכוּ עֲבָדוּ, וְתָבֵן לָכֶם, וְתָבֵן, מספר
 הלבנים תתנו.

יט וַיֵּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתֶם, את עצמם, בְּמִצַּב רָע, לֵאמֹר: לֹא
 תִגְרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. לא נמצא מוצא לשוטרים. הם הוכו
 בשל אחריותם לסיפוק כמות לבנים שהעם אינו מסוגל לייצר, ולא
 יכלו לחמוק מכך. כ וַיִּפְגְּעוּ, השוטרים פגשו אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן
 נֹצְבִים, עומדים לִקְרֹאתֶם בְּצִאתֶם מֵאֵת פְּרַעֲהַ, ביציאה מארמון פרעה
 או בדרך. כא וַיֹּאמְרוּ השוטרים אֱלֹהִים: יִרְא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֶתְכֶם,
 על אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם, הסרכתם אֶת רִיחָנוּ, פגמתם בשמנו הטוב
 בְּעֵינַי פְּרַעֲהַ וּבְעֵינַי עֲבָדָיו, ועתה יש להם אמתלה כלפינו, שיש בה
 כדי לַתֵּת חֶרֶב בְּיָדֶם לְהַרְגֵנוּ. השוטרים הבינו שהכבדת השעבוד לא
 נבעה מצרכים כלכליים אמתיים של פרעה אלא מרצונו לדכא את
 רעיונות המרד החדשים שעוררו משה ואהרן.

כאן לראשונה פנה משה אל ה' ביזמתו: כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר: